

Voorzitter: Thurlings

Tegenwoordig zijn 68 leden, te weten:

Thurlings, d'Ancona, Vrouwenvelder, Versloot, F. C. de Jong, Van Dalen, Uijen, Vis, Van Hulst, Van Veldhuizen, Terwindt, Meuleman, Netjes, Glastra van Loon, Van der Werff, Tjeerdsma, Vogt, Feij, Schreurs, Kaland, Van Soest- Jansbeken, Steenkamp, De Vries, Van der Werf-Terpstra, Van der Jagt, Achterstraat, Christiaanse, Groensmit-van der Kallen, Van Hemert tot Dingshof, Leyten-de Wijkerslooth de Weerdesteyn, Maaskant, Franssen, Van den Bergh, De Rijk, Zoutendijk, Schouten, Van Kuik, Lamberts, Van Tets, Diepenhorst, Veen, Heijne Makkreel, Oudenhoven, Andriessen, Baas, Vermeer, Ermen, Steigenga-Kouwe, Vonhoff-Luijendijk, Kloos, B. de Gaay Fortman, G. de Jong, Tummers, Van der Meer, Nagel, Oskamp, Wiebenga, Van Boven, Van de Zandschulp, Post, Kolthoff, Zoon, Vonk-van Kalker, Schinck, Derks, Trip, IJmkers en Van Waterschoot,

en de heren Wiegel, Vice-Minister-President, Minister van Binnenlandse Zaken, De Ruiters, Minister van Justitie, Albeda, Minister van Sociale Zaken, Van Amelsvoort, Staatssecretaris van Financiën en Hazekamp, Staatssecretaris van Economische Zaken.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Von Meijenfeldt en W. F. de Gaay Fortman, wegens bezigheden elders;

Simons, wegens verblijf buitenslands;

Eijsink, tot 19 december a.s., wegens deelneming aan de 35ste zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties;

Mol.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede, dat de besluiten, welke na overleg met het College van Senioren zijn

genomen, alsmede de lijst van ingekomen stukken met de door mij gedane voorstellen voor de leden ter inzage liggen. De op het vorenstaande betrekking hebbende stukken zullen in de Handelingen worden opgenomen. Ingevolge artikel 41 van het Reglement van Orde liggen ook de notulen van de vorige vergadering voor de leden ter inzage. Tenzij enig lid hiertegen vóór het einde der vergadering bezwaar maakt, zal worden aangenomen, dat de Kamer akkoord gaat met de voorstellen en dat zij de notulen goedkeurt.

Voorts deel ik aan de Kamer mede, dat ik bericht van verhindering tot bijwoning van de vergadering heb ontvangen van de Minister van Defensie, die bij de behandeling van het wetsontwerp zijn departement betreffende, zo nodig vervangen zal worden door de Minister van Sociale Zaken, alsmede van de Staatssecretaris van Sociale Zaken.

Aan de orde is de behandeling van de wetsontwerpen:

Wijziging van hoofdstuk X (Departement van Defensie) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1979 (16 100);

Wijziging van de overgangsbepaling van de Wet van 19 maart 1980, Stb. 124 (Wijziging van enkele bepalingen met betrekking tot de huur en verhuur van bedrijfsruimte) (16 182).

Deze wetsontwerpen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Bepalingen in het belang van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn in verband met de arbeid (Arbeidsomstandighedenwet) (14 497).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Kloos** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord betreffende wetsontwerp nr. 14 497 haakt in op een opmerking in het voorlopig verslag onzerzijds, waarin wordt vastgesteld dat dit wetsontwerp ARBO een zeer uitgebreid terrein betreft en dat de Minister veel overhoop haalt. Om geen misverstanden te laten bestaan, deze laatste vaststelling is geenszins in denigrerende zin bedoeld.

In onze fractie bestaat waardering voor de filosofie waarop het wetsontwerp steunt. Het wetsontwerp is – onvermijdelijk – vaag op punten die uitwerking behoeven. Die vaagheid doet zich veel minder voor in de paragrafen, die op veiligheid en gezondheid betrekking hebben en meer naar mate de wet zich bezig houdt met de betrekkelijk nieuwe en weerbarstige materie van het welzijn in relatie tot arbeid.

Het begrip welzijn heeft, meer dan aangelegenheden als veiligheid en gezondheid, een sterk subjectieve inslag. Van mens tot mens, van bedrijf tot bedrijf verschillen de omstandigheden, die bepalen of iemand zich 'wel' voelt in zijn dagelijkse arbeid.

Dat arbeid meer kan zijn dan een dagelijkse weerkerende lichamelijke kwelling een geestdodende bezigheid, houdt sociologen inclusief de sociologen-avant-la-lettre in zijn greep vanaf het moment dat de industrialisatie een vervreemding van zeer vele mensen ten opzichte van hun werk te weegbracht.

Begrijp ik de strekking van het wetsontwerp goed, dan wil het de strijd tegen die vervreemding in de gezichtskring trekken van 'werknemers' (overigens een term, die evenals die van 'werkgever' op zich typerend is voor de vervreemding waarover wij spreken) en ook in het zicht van werkgevers en van allen, die het ambtelijk en politieke denken willen richten op een takegebied, dat tot nu toe is verwaarloosd.

Kloos

Dat de discussie hoe het menselijk welzijn in zijn relatie tot arbeid kan worden vergroot, nieuwe impulsen heeft gekregen door de fase van economische ontwikkeling waarin wij ons bevinden, lijkt ons buiten kijf. Aan de uitbundige groei van onze economie, zoals wij die kenden in de '50er en '60er jaren is een eind gekomen. Of daar op korte of zelfs op langere termijn een kentering in te bespeuren zal zijn is in de schoot der toekomst verborgen.

De stagnatie van onze productie-groei betekende het einde van een regelmatige toename van het privé en collectief te besteden inkomen. Wanneer de groei verdwijnt en de bestedingsmogelijkheden geringer worden, wordt de aandacht meer toegespitst op onderdelen, op facetten van het welzijn, waarvoor in tijden van groei minder belangstelling bestaat. Welzijn heeft betrekking zowel op de materiële mogelijkheden als op de satisfactie die geput kan worden uit het actief bezig zijn met lichaam en geest, het verwerven van inzicht in het arbeids- en productieproces, waarbij men betrokken is en anderzijds met het naar vermogen elimineren van onaangename aspecten, die aan werkzaamheid in loondienst verbonden zijn.

In een periode van groeiende productie- en bestedingsmogelijkheden is het voor de individuele werknemer gemakkelijker de arbeid te vinden, die aansluit bij zijn vaardigheden en aan de eisen, die hij aan het werken in loondienst stelt. Overstappen naar een andere baan is gemakkelijker, maar ook de geneigdheid van de werkgever om meer speelruimte te bieden aan ontplooiingsmogelijkheden van de werknemers.

Zo gezien hebben wij de gunstige tijd om het welzijn in de arbeidssfeer te vergroten anders dan door materiële vooruitgang voorbij laten gaan.

Welzijnsbevordering in een periode van economische stagnatie of nog erger, recessie, is een veel moeilijker opgave. Voor het groeiend aantal werklozen is welzijn in het geheel niet te verwezenlijken, maar ook voor de werkenden zijn de mogelijkheden geringer om vraag en aanbod van kundigheden op elkaar te doen aansluiten. Bij de vakbeweging is groeiende belangstelling voor welzijnsbevordering te bespeuren.

De steeds geringer wordende mogelijkheden voor de vakbeweging om materiële welvaartsgroei voor haar leden te bereiken, ook al als gevolg van

het toenemend collectief beslag op de particuliere consumptiemogelijkheden, maken de geesten rijp voor welzijnsbevordering in de zin van humanisering van de arbeid.

In het voorlopig verslag werd van de kant van de PvdA-fractie om verduidelijking gevraagd van de ministeriële uitspraak, dat uit de groei van welvaart de behoefte aan welzijn werd geboren. De Minister antwoordt hierop dat hij zich afvraagt of het verband tussen welvaart en welzijn wel zo rechtstreeks is, zoals deze leden van de PvdA suggereren, dat kan worden gesproken van een rechtstreekse relatie.

Een vreemd antwoord, want niet deze leden suggereren een rechtstreekse relatie, dat doet de Minister, blz. 4675, 2e en 3e kolom van de Handelingen. In de memorie van antwoord komt nog zo'n vrijmoedige interpretatie van onze woorden in het voorlopig verslag voor namelijk wanneer hij zegt: 'Daarom vind ik de door deze leden gegeven uitspraak, dat de bevrediging van welzijnsbehoeften steeds naar achteren wordt geschoven ten gunste van welvaartsgroei' te ongenueanceerd en e.genlijk achterhaald.

De P.v.d.A heeft die stelling in het voorlopig verslag niet voor haar rekening genomen, maar McGregor geciteerd en vervolgens de Minister gevraagd of hij die opvatting deelt. Nu de Minister er blijk van geeft die opvatting van McGregor niet te delen, wil ik hem de vraag voorleggen of hij mij gebeurtenissen uit het recente verleden kan opsommen, die aantonen, dat men in geval van keuze tussen materiële welvaartsgroei en verbetering van het welzijn, voor zover dat met verbetering van de arbeidsomstandigheden bereikt kon worden, koos voor het laatste in plaats van voor de eerstgenoemde materiële mogelijkheid.

Deze keuze tussen welvaart en welzijn is vergelijkbaar met die tussen welvaart en werkgelegenheid. De pas inhouden en zelfs een paar passen terug ten behoeve van het scheppen van werk, staat gelijk met het verhogen van het totale welzijnspeil.

Scheppen van werkgelegenheid zou ik van een hogere orde van belangrijkheid willen achten dan welzijnsbevordering in de onderneming. Deelt de Minister die opvatting?

Ideaal zou zijn wanneer de drie aspecten de inkomens of materiële aspecten van het welzijn, nieuwe werkgelegenheid en humanisering van de arbeidsomstandigheden, gelijktijdig gediend zouden kunnen worden. In het voorlopig verslag heeft mijn fractie erop gewezen dat de komst en toepas-

sing van nieuwe technologieën het gevaar in zich bergen, zowel het welzijnsaspect: humanisering van de arbeid, alsook het werkgelegenheidsaspect van het welzijn, te ondergraven.

De Minister loopt mijns inziens in de memorie van antwoord wat gemakkelijker over deze problematiek heen door te verwijzen naar de mogelijkheid van corrigerende maatregelen bij invoering van innoverende technologieën. Hij erkent het gevaar, maar meent dat een adequaat scholings- en omscholingsbeleid voor voldoende tegenwicht kan zorgen. Hoe zeer men ook kan hopen, dat de Minister daarin gelijk heeft, de vraag is dan toch: in welke richting moeten scholing en herscholing gericht worden?

De inkrimping van werkgelegenheid slaat aan alle kanten toe. Ik ga op het onderwerp van de werkgelegenheid thans niet verder in; daar is in de komende maanden alle gelegenheid voor. Mijn uitstapje werd ingegeven door het feit, dat werkgelegenheid scheppen een aspect van het welzijnsbeleid is en wel één van een hoge orde. Arbeid op zich kan een bron van welzijn vormen.

Onze fractie stemt in met de uitspraak van de Minister dat de overbrugging van de belangen (continuïteit en rentabiliteit enerzijds, welzijn van de werknemers anderzijds) een zaak is van samenspel tussen werknemers, de werkgevers en de overheid. Voor zover het welzijnsbeleid de individuele ondernemer raakt, betreedt de overheid een nieuw terrein. Niet voor zover het de veiligheid en de gezondheid van de werknemers in het algemeen betreft, wel voor zover de overheid zich met het welzijn gaat bemoeien in het tripartiet gestructureerde overleg. Een activiteit die geleerd moet worden, een leerproces waarvoor vele jaren zijn uitgetrokken.

De memorie van antwoord spreekt al over een termijn van acht jaren, voordat de bezetting van het potentieel van de arbeidsinspectie op peil is. De ARBO houdt structurele veranderingen in en die vragen tijd voor aanpassing van alle betrokkenen, niet in de laatste plaats van de werkgevers, die weliswaar een stuk van hun beslissingsbevoegdheid, die tot nu toe gold in zaken van welzijn van de werknemers, zullen inleveren, maar door het veelvuldig gebruik in de wet van de termen 'redelijk' en 'redelijkerwijs' die bemoeiing van overheid en werknemers kunnen begrenzen.

Het systeem van de ARBO-wet kent echter een aantal gradaties van inspraak en beroep. Van geval tot geval moet worden uitgemaakt of een werk-

Kloos

gever terecht een welzijnsmaatregel tegenhoudt door een beroep op andere belangen te doen. Het komt onze fractie voor dat de beroepsprocedure, die opklimmen kan tot de Minister en zelfs tot de administratieve rechter die volgens de memorie van antwoord een beslissende uitspraak kan doen, garantie biedt tegen onredelijk gedrag van de werkgever en ook kan afdwingen wat in de gegeven omstandigheden van een goed werkgever mag worden verwacht. Of de administratieve rechter het aangewezen lichaam is om op een volkomen nieuw terrein als het welzijn van de werknemer tot definitieve uitspraken te komen, is voor ons twijfelachtig.

Het ontbreekt de administratieve rechter aan houvast om tot algemeen geldende en bindende uitspraken te komen. Aangeven wat aan welzijnsbevorderende maatregelen wenselijk en noodzakelijk is, is een zaak, die voortvloeit uit maatschappelijke en politieke visie.

In deze interventie heb ik mij vooral bezig gehouden met het begrip welzijn en het takengebied veiligheid en gezondheid in het bedrijf wat laten liggen, niet omdat het belang daarvan door onze fractie wordt onderschat, maar wel omdat de ARBO-wet ten aanzien van veiligheid en gezondheid grotendeels vervolmaking van bestaande wetgeving en inspraak is, die onze instemming heeft.

Wij hebben ons vooral willen richten op de inhoudelijke kanten van het begrip welzijn, een nieuw terrein dat met vallen en opstaan verkend moet worden. Ten slotte wil onze fractie tot uiting brengen, dat door de intensieve arbeid aan dit wetsontwerp ter overzijde ons een stuk ter behandeling kon worden voorgelegd, dat nieuwe wegen aangeeft voor de sociale partners en ambtelijk apparaat om de arbeid verder te vermenselijken.

Deze doelstelling spreekt ons sterk aan. Wij zullen onze stem dan ook graag aan dit wetsontwerp geven.

□

De heer **Franssen** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het hier vandaag aan de orde zijnde wetsontwerp is voor onze CDA-fractie om meer dan één reden aanleiding tot enkele inleidende opmerkingen. Ik doe dat met bijzonder genoegen, niet alleen omdat de goede doelstellingen van dit wetsontwerp mijn fractie bijzonder aanspreken, maar ook omdat wij vanaf 11 oktober 1980 als CDA-fractie in dit Huis kunnen optreden vanuit en gesteund door de ene ongedeelde CDA-partij.

Dat dit gebeurt bij de behandeling van dit op het welzijn van de mens bij zijn dagelijks werk gerichte wetsontwerp, met als eerste verantwoordelijke een CDA-Minister, moge een aanwijzing zijn dat het CDA ook in de toekomst, zoals de partijen waaruit het voortkwam dat ook in het verleden deden, ernaar zal blijven streven de mensen te dienen, ook al zijn de economische omstandigheden minder gunstig. Het gaat immers, zoals ook uit dit wetsontwerp blijkt, niet om brood alleen.

In samenwerking met anderen werd in het verleden veel goeds tot stand gebracht, zoveel, dat men zich nu zelfs moet afvragen of men in het verleden niet te ver is doorgeschoten en door overschatting van de financiële toekomstverwachtingen steeds meer sociale wensen heeft vervuld zonder bestaande bij ons welvaartsniveau minder noodzakelijk geworden voorzieningen aan te passen ten gunste van hogere prioriteiten.

Dat voorzieningenbestel werd tot stand gebracht in tientallen jaren van onafgebroken met anderen gedragen verantwoordelijkheid. Die anderen waren van verschillende politieke signatuur.

Wij hadden en hebben immers geen behoefte bepaalde grote politieke stromingen uit te sluiten. Zo werden gemeenschapsvoorzieningen opgebouwd, welke ondanks steeds nieuwe onvervulde wensen de vergelijking met andere landen best kunnen doorstaan.

Zo werden ook op vele terreinen meer gelijke kansen voor personen en groeperingen geschapen. Ik denk daarbij onder meer aan het onderwijs, de bezitsvorming met haar vele facetten, de democratisering in het bedrijfsleven, maatschappelijk werk, gezondheidszorg, sociale zekerheden en vele andere zaken. Op vele der opgenoemde terreinen hebben onze christen-democratische voorgangers initiatieven ontwikkeld en/of steun verleend aan goede initiatieven van anderen.

Nu het Christen Democratisch Appel er als ene partij is zullen wij die traditie met vereende krachten voortzetten. Het verheugt ons dat een onzer collega's in deze Kamer zo'n grote bijdrage aan de totstandkoming van ons CDA heeft geleverd.

De behandeling van een wetsontwerp als het nu voorliggende, kort na een voor onze vaderlandse politiek historisch moment, verleidde mij tot voorgaande beschouwing.

Mijnheer de Voorzitter! Dit wetsontwerp werd ingediend tijdens het

kabinet-Den Uyl met de PvdA als regeringspartner en wordt naar wij mogen aannemen, afgerond onder het kabinet-Van Agt met de VVD als regeringspartner. Het is eens te meer een bewijs dat veranderingsgezindheid niet aan bepaalde regeringscombinaties is voorbehouden.

Het voorliggende derde nader gewijzigde ontwerp is een goed voorbeeld van uitstekend overleg tussen deze Minister en de Tweede Kamer. Het steunt ook op de ontwikkelingen bij mens en bedrijf, welke in het verleden reeds in een aantal ondernemingen uitkristalliseerden.

Vertrouwenslieden als vertegenwoordigers van de werknemer bij hun chef, afdelingscommissies, veiligheidscommissies en werkoverleg, zijn daar voorbeelden van. Wanneer dit wetsontwerp tot Raamwet is verheven, zal daarmee deze goede ontwikkeling ongetwijfeld worden gestimuleerd, versneld, geïntegreerd en veralgemeeniseerd. Veiligheid en gezondheid in de werksituatie waren overigens reeds lang voorwerp van overleg en wetgeving; het welzijn voegt daar een belangrijke en nauwelijks te objectiveren dimensie aan toe. Daarbij moeten wij wel voorzichtig zijn met het opleggen van eigen maatstaven aan anderen.

Zo herinner ik mij een poging tot taakverruiming voor werknemers met eentonig werk op Staatsmijn Maurits, waarbij de grote meerderheid der betrokken ongeschoolden al spoedig verzocht dat eentonig werk weer de gehele dienst te mogen doen omdat dan minder oplettenheid werd gevraagd en men zijn gedachten de vrije loop kon laten gaan.

Dat was in de vijftiger jaren toen professor Kuylaers S. J. voor taakverruiming pleitte. Nu, een kwart eeuw later, zullen veel mensen van vandaag met hun inzichten op grond van opleiding, scholing vorming en voorlichting hogere eisen aan hun arbeid stellen.

De technische ontwikkelingen met vergaande specialisatie en automatisering, gaan echter in tegengestelde richting en het hoe en waarom van bepaalde arbeid wordt voor velen steeds moeilijker te doorzien.

Juist daarom zijn werkoverleg en democratisering aan de basis, op de werkvloer, zo belangrijk en zijn wij geneigd de doelstellingen van dit wetsontwerp voor de individuele werknemer als nog belangrijker dan de zo belangrijke Wet op de ondernemingsraden aan te slaan. Realisering zal echter tijd, veel tijd, vragen omdat de hoge idealen die voor ogen staan door mensen moeten worden waargemaakt.

Franssen

Dat vraagt een instelling, een wijze van benadering door alle betrokkenen, uitvoerende en leidinggevende werknemers, waar velen nog niet geheel aan toe zijn en die niet kan worden opgedrongen of opgelegd. Daarbij zijn voorbeeld en ondersteuning van het management zeer belangrijk, waarbij 'gedurfd delegeren' het moet winnen van zoveel mogelijk 'de boot afhouden'.

De in het wetsontwerp uitgezette kaders passen geheel, hoe kan het ook anders, in onze opvattingen over gespreide verantwoordelijkheid. De vertaling in de praktijk door het medebetrekken het medeverantwoordelijkheid geven, zal wel tijd vragen, zowel wat de besluitvorming als wat het leidinggeven betreft.

Vooral dat deel van de leidinggevers dat het dichtst bij de uitvoerende medewerkers staat, zal niet alleen een belangrijke bijdrage moeten leveren, maar zal de voor ogen staande veranderingen ook het sterkst ervaren in zijn brugfunctie tussen uitvoering en hogere leiding. Steeds meer wordt van deze leidinggevers niet alleen beroepsdeskundigheid, maar ook en vooral kundigheid om met anderen om te gaan en samen te werken gevraagd.

Daarbij staan zij vaak onder druk tussen 'eisen van boven' en 'eisen van beneden'. Ook zij hebben daarbij recht op aanpassingstijd, maar dat is ons inziens niet genoeg. Bijscholing en kadervorming op het specifieke terrein van leiding geven in de tachtiger jaren, lijken ons voor velen noodzakelijk.

Daarnaast zal de toekomstige leidinggevende, afkomstig uit ons beroepsonderwijs, in het bijzonder het middelbare en hogere, meer aandacht aan leiding geven in overleg moeten schenken. De ervaring leert dat op dit terrein meer problemen voor de betrokkenen liggen dan bij de toepassing van beroepskennis. Het deed ons dan ook genoeg in de memorie van toelichting op de begroting van Sociale Zaken, op blz. 99, onderaan, te lezen, dat de Minister onze mening kennelijk deelt en dat hij geëigende stappen zal ondernemen om aan de gesignaleerde behoefte tegemoet te komen.

In dit kader past ook nog een opmerking met betrekking tot de personeelsuitbreiding van het Directoraat-Generaal van de Arbeid, c.q. de arbeidsinspectie. Het lijkt ons van groot belang hierbij voldoende personen met ruime ervaring in werksituaties aan te trekken.

Voorkomen moet worden dat een kloof zou ontstaan tussen theorie en praktijk van het arbeidsleven, zoals wij op de arbeidsmarkt in het onderwijs jammer genoeg moeten vaststellen.

Gezien het antwoord van de Minister op onze opmerking in de schriftelijke voorbereiding betreffende het risico van verambtelijk dirigisme en gezien de wijze waarop hij uitvoeringsmaatregelen via de Arboraad met inschakeling van de betrokken organisaties uit het bedrijfsleven tot stand wil laten komen, schijnt een vraag dienaangaande theoretisch.

Toch zouden wij de Minister willen vragen, waaraan hij het vertrouwen ontleent dat de Arbeidsinspectie een voorzichtige benadering zal kiezen? Heeft hij de Arbeidsinspectie al over dit aspect benaderd?

Tegen de achtergrond van ons voorgaand betoog over de positie van het leidinggevende personeel en de zo belangrijke brugfunctie, welke het ook met betrekking tot dit wetsontwerp uitoefent, zouden wij willen aandringen op het medebetrekken van die organisaties, die geacht mogen worden het meest representatief voor deze groepering te zijn, ook op districts- en sectoraal niveau.

Gezien de samenstelling van de voorlopige Arbeidsraad op nationaal niveau, waarin de vakcentrale voor middelbaar en hoger personeel is vertegenwoordigd, nemen wij aan dat de Minister bereid zal zijn dit ook op de onderliggende niveaus te willen bevorderen.

Kan hij dat bevestigen?

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord schrijft de Minister dat een ondernemingsbeleid gericht op veiligheid, gezondheid en welzijn op zich zelf niet strijdig is met ondernemingsbelangen als continuïteit en rentabiliteit. Wij zijn het daar uiteraard mee eens.

Sterker nog, wij zijn van mening dat de arbeid, waarmee die ondernemingsbelangen worden gediend, nooit doel op zich zelf maar middel tot welzijn moet blijven mits, en daar kunnen de spanningsvelden opduiken, men dat binnen redelijke normen houdt. Echter wat de een redelijk vindt, kan voor de ander onredelijk lijken. Niettemin vertrouwen ook wij erop dat de in het overleg betrokkenen met de voeten op de grond zullen blijven.

Toch zal ook deze wet tot niet onaanzienlijke lastenstijgingen voor de bedrijven kunnen leiden, niet in het minst voor de kleine bedrijven die niet met ondersteunende stafdiensten zijn uitgerust. Voor marginaal draaiende

bedrijven kan zelfs het voortbestaan op het spel staan. Kostenstijgingen zullen ook optreden in de non-profitorganisaties; uiteraard ook bij de Arbeidsinspectie en het Directoraat-Generaal van de Arbeid; kosten die uiteindelijk ook gedragen moeten worden door de marktsector.

Daar waar het gaat om de strikte handhaving en de bevordering van de veiligheid en gezondheid is dat te billiken; waar het in een gegeven situatie om overdreven eisen van betrekking tot welzijn gaat, is terughoudendheid en voorzichtigheid geboden.

Past een en ander in het beleid van dit kabinet dat gericht is op het verlagen van de lasten voor het bedrijfsleven en het tot staan brengen van de groei in de collectieve lasten? Gaat de Minister tegen deze achtergrond gezien niet te snel voorbij aan het gevaar voor bureaucratie, onder meer tot uitdrukking komende in voorschriften met betrekking tot aparte rapportages en verslaglegging naast reeds bestaande uit hoofde van andere wetten?

Kan de Minister meer informatie geven over de uitbreiding van het aantal medewerkers met 200? Worden deze uitsluitend opgeleid en ingezet voor de werkterreinen veiligheid en gezondheid, of behoren hiertoe ook reeds een aantal deskundigen op gedragswetenschappelijk gebied met het oog op het werkterrein welzijn?

In de memorie van toelichting op de begroting voor 1981 schrijft de Minister onder meer op bladzijde 17, ik citeer:

'De arbeid moet beter worden aangepast aan de wensen en mogelijkheden van de gemiddeld hoger opgeleide en meer eisende werkzoekende.'

Hetzelfde geldt in de context van dit wetsontwerp onzes inziens ook voor de werkende en waarschijnlijk het sterkst voor de jeugdige werkende. Daarom achten wij de integratie van het Jongerenstatuut tweede fase in dit ontwerp een goede zaak.

Van integratie naar integrale aanpak van de voor de werkende mens zo belangrijke onderdelen veiligheid, gezondheid en welzijn, is een voor de hand liggende stap. Wij zijn het daarmee eens; een integrale benadering van zaken die als problematisch worden ervaren, is noodzakelijk. Arbeid is naar onze wijze van zien een facet, zij het een belangrijk facet, van het veel bredere systeem 'het leven'. Facetbenadering houdt het risico van overprofessionalisering. Dat geldt niet alleen ten aanzien van arbeid als facet van het leven, maar ook voor vele facetten van de arbeid als zodanig.

Franssen

Het complex van factoren die op het verschijnsel arbeid van invloed zijn, is zo groot en veelzijdig dat multidisciplinaire aanpak betere perspectieven biedt.

De waarde van de arbeid mag immers niet alleen op 'het kost verdienen' maar ook en vooral op het 'mens zijn' worden gericht om een juiste verhouding tussen arbeid en leven te vinden. Naast de in de schriftelijke voorbereiding van dit wetsontwerp reeds genoemde McGregor en Maslow heeft Max Weber op dit terrein behorende belangrijke dingen geschreven.

Mijnheer de Voorzitter! Hiervóór heb ik enkele opmerkingen gemaakt over het belang van dit wetsontwerp in het bijzonder ook voor de jongeren, de generatie waarbij het meest opvallend veranderingen van opvattingen over de arbeid, de eisen daaraan te stellen en de plaats daarvan in het leven, zijn waar te nemen, maar ook het welzijn van de oudere werknemer menen wij niet te mogen vergeten.

In de huidige werksituatie hebben velen van hen het moeilijk. 'Opbergen' in de WAO is een van de gevolgen. In het kader van de met dit wetsontwerp beoogde aandacht voor het welzijn van de werknemer, denken wij dat deze leeftijdsgroep extra aandacht zal vragen en ook verdient.

'Defungeren' en 'demotie' zijn niet voor niets nieuwe begrippen in het arbeidsjargon geworden. Het gaat daarbij niet alleen om fysieke belasting, maar ook om de psychische. Juist in de werkzaamheden die men algemeen met hoofdarbeid pleegt aan te duiden, is stress een steeds meer onderkend verschijnsel. Vastgesteld kan ook worden dat ons arbeidsbestel qua voorwaarden daarop nauwelijks is afgestemd.

Wil men zijn inkomensniveau handhaven, maar dat is voor de meesten om wie het hierbij gaat op hun leeftijd zeker niet het belangrijkste, dan moet men zijn subjectief zwaarder wordende functie tot de laatste dag blijven vervullen. Belangrijker is echter het niet aangepast zijn van de pensioenregelingen. Defungeren naar lager niveau met lager inkomen betekent ook verlaging van de pensioengrondslag; men heeft jaren voor zijn pensioen betaald.

Dit probleem is ook een ernstige belemmering voor de invoering van deeltijdarbeid in het algemeen en voor ouderen in het bijzonder. Dit welzijnsaspect heeft derhalve ook een uitstraling naar de arbeidsmarkt, naar het welzijn van gedwongen in-actieven,

waarvan de meesten – en ook dat zijn wij met de Minister eens – graag vandaag aan de slag willen.

Misschien wil deze Minister bij zijn antwoord aan deze Kamer zijn visie op deze aspecten van het welzijn geven?

Mijnheer de Voorzitter! Wij willen thans nog enige opmerkingen maken naar aanleiding van de memorie van antwoord aan deze Kamer. De Minister blijft geloven in gezond overleg en het siert hem dat hij dat doet, ondanks zijn constatering dat wij in Nederland kans zien, het over alles oneens te zijn.

Met onze opmerkingen over gevaren van dirigisme en divergerende invalshoeken in de verslaglegging zijn wij volgens de memorie van antwoord blz. 4, midden, blijkbaar niet duidelijk genoeg geweest. Welnu, met de onderscheiden 'betrokkenen' bedoelen wij inderdaad betrokkenen in de onderneming die ons inziens in onderling overleg met elkaar ten minste moeten trachten, op een noemer te komen.

Dat geldt niet alleen voor de relatie tussen werknemers via OR of Arbocommissie en de werkgever, maar ook en vooral voor de relatie tussen de diensten van gezondheid en veiligheid.

Met name de medische diensten hebben de neiging, vanuit de ivoren beoogde storen op te treden. Het zou ons derhalve niet verbazen wanneer de beoogde samenspraak tussen medici en technici van de veiligheidsdiensten, hierdoor belemmerd zou worden.

Mijnheer de Voorzitter! Het wetsontwerp neemt een belangrijk voorwort op de nog bij de SER in behandeling zijnde adviesaanvraag inzake het sociale beleid in de onderneming, met name wat de rol van de overheid in het sociale beleid betreft. Mogelijk wordt hierdoor het overleg doorkruist en een evenwichtige en samenhangende wetgeving bemoeilijkt.

Wat zijn de motieven geweest om op het advies van de SER in zulk een belangrijke materie vooruit te lopen? Wij stellen deze vraag bij deze mondelinge behandeling omdat vaak is gebleken dat de SER hierdoor geïrriteerd kan raken.

Mede tegen deze achtergrond kan de introductie van de mentor, zijn versterkte rechtspositie naast die van de veiligheids- en gezondheidsdeskundige, zulks ook naast de reeds bestaande versterkte rechtspositie van de OR-leden, toch verwachtingen wekken voor toekomstige regelgeving en wetgeving met betrekking tot de rechtspositie van deskundigen van de personeelsdienst of van andere deskundigen binnen de onderneming (bij voor-

beeld organisatiedeskundigen, maatschappelijk werkers, accountants) of met betrekking tot de rechtspositie van bedrijvenwerkers enzovoort.

Vele deskundigen in een arbeidsorganisatie zij mede belast met de uitoefening en uitvoering van wettelijke taken.

Kan de Minister aangeven waar naar zijn oordeel in het opzicht van een versterkte rechtspositie het kenmerkende onderscheid tussen de deskundige medewerkers behoort te liggen?

Mijnheer de Voorzitter! De Minister erkent dat de belangen van de werknemers met betrekking tot hun welzijn kunnen botsen met de belangen van anderen, waaraan zij hun diensten verlenen. Wij noemen daarbij als voorbeeld patiënten en studerende.

Uitgaande van de veelgenoemde redelijkheid moet er inderdaad een aanvaardbare resultante worden gezocht. Toch willen wij daaraan toevoegen dat ook hier de dienst-ontvangenden prioriteit mogen claimen, zelfs ten koste van minder aangename omstandigheden voor de werknemers, waaraan de dienstverlening is toevertrouwd.

Met betrekking tot het jaarverslag heeft de Minister ons misverstand opgehelderd en is de verantwoordelijkheid van de deskundige tegenover de werkgevers duidelijk gesteld. Wij zijn hem daar erkentelijk voor.

De ondernemer is uiteindelijk verantwoordelijk voor het totale ondernemingsbeleid. Hij is verantwoordelijk voor de afweging van het sociale beleid (= welzijnsbeleid) en de andere beleidssectoren, (zoals productie-technische, commerciële, financiële en economische). In de onderneming zelf, vooral in het overleg en beraad met de bedrijfsgenoten, behoort de ondernemer over deze afwegingsprocessen verantwoording af te leggen. Te recht is de Wet OR van 1979 deze weg verder opgegaan. De OR heeft terzake van het sociale beleid vergaande bevoegdheden.

Daarnaast zijn vakorganisaties in toenemende mate op datzelfde terrein gesprekspartner van de ondernemer. Voorts wordt de ondernemer geconfronteerd met een toenemende wetgeving op dit terrein; Wet minimumloon, Wet gelijke beloning mannen en vrouwen, Wet melding collectief ontslag, Wet plaatsing minder validen, Wet op het ter beschikking stellen van arbeidskrachten, enz., enz.

Met invoering van onderhavige wet zal ook de Arbeidsinspectie – onder meer via een aanwijzing het terrein van het sociale beleid binnen de onderneming gaan betreden.

Franssen

Kan de ondernemer onder deze omstandigheden nog in voldoende vrije en verantwoorde mate de sociale wensen afwegen tegen het economisch haalbare?

Zijn deze restraints, daarbij gevoegd de onvermijdelijkheid van de bureaucratie en procedures, informatie- en afstemmingsproblemen, niet een gevaar voor de concurrentiepositie van het Nederlandse bedrijfsleven? Graag vernemen wij de reactie van de Minister hierop.

Mijnheer de Voorzitter! In het voorlopig verslag hebben wij gewezen op het verschil in formulering tussen: 'de best bestaande regelen' in artikel 3 en 'de algemeen erkende regelen' in artikel 4.

De Minister verklaart dit verschil met erop te wijzen dat artikel 3 eerste lid, onder a, aldus werd geamendeerd. Hij geeft geen oordeel over de merites van deze amendering.

Kan hij dat alsnog doen? Is hij het ermee eens? Zo niet, waarom heeft hij het niet voorkomen? Is er nu wel of niet een inhoudelijk verschil tussen 'bestaande regelen' en 'algemeen erkende regelen'?

Wij blijven van mening dat een eenduidige formulering, zowel met betrekking tot het organiseren, inzicht en methode, volgens artikel 3 alsook met betrekking tot het voeren van een algemeen ondernemingsbeleid volgens artikel 4, de voorkeur had verdiend.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil tot een afronding komen. Het voorliggende wetsontwerp schept kaders waarbinnen langs de weg der geleidelijkheid aan arbeid te stellen eisen kunnen worden vervuld. Enige wijze terughoudendheid van de overheid in die ontwikkeling en optimale ruimte voor de betrokkenen zelf, werkgevers en werknemers, lijkt ons gewenst en komt tegemoet aan onze opvattingen over gespreide verantwoordelijkheid.

De Arbeidsomstandighedenwet is een diep ingrijpende en een breed terrein bestrijkend stuk sociale wetgeving. Waarschijnlijk kent het zijn gelijke niet in de na-oorlogse periode, ook niet in andere landen. De positieve werking die de wet kan hebben in de werkverhoudingen bezien naar de aspecten veiligheid en gezondheid is onmiskenbaar. Met name door het vage begrip *welzijn* in tegenstelling tot de begrippen veiligheid en gezondheid niet of nauwelijks te definiëren en te meten, ook tot onderwerp van deze wet te maken, is het gevaar bepaald niet denkbeeldig dat te hoog gegrepen wordt.

Ondanks de laatstgenoemde bedenkingen meent mijn fractie dat met dit wetsontwerp een belangrijke stap vooruit op de weg naar verdere humanisering van de arbeid wordt gezet vanuit de erkenning van de gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Zij spreekt zich dan ook vóór het wetsontwerp uit.

□

De heer **Zoutendijk** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige behandeling in de Tweede Kamer en de grote mate van eenstemmigheid, die met betrekking tot de belangrijkste onderdelen van het onderhavige wetsontwerp blijkt te bestaan, zou ik mijn bijdrage tot dit debat kort willen houden en mij daarbij voornamelijk willen beperken tot een bespreking van enkele antwoorden, welke gegeven zijn op door mijn fractie in het voorlopig verslag gestelde vragen.

Zoals uit dit verslag blijkt, heeft mijn fractie met gemengde gevoelens kennisgenomen van het onderhavige wetsontwerp. Dit wordt niet ingegeven door gebrek aan waardering voor het belangrijke stuk wetgevende arbeid dat thans ter beoordeling voor ons ligt, noch door verschil van inzicht over de noodzaak om tot een zo goed mogelijke regeling van de arbeidsomstandigheden te komen.

Integendeel, ik acht het van veel belang dat grote aandacht wordt besteed aan de kwaliteit van de arbeidsplaats en van het aangeboden werk en dat nieuwe technologische hulpmiddelen mede worden aangewend om tot verdere humanisering van de arbeid te geraken. Wat betreft de toepassing van automatisering en micro-elektronica heb ik daar ook herhaaldelijk in woord en geschrift op gewezen.

Mijn zorg is echter ingegeven door het feit dat bij het wetskracht krijgen van dit wetsontwerp de overheid belangrijke instrumenten in handen krijgt om centraal regelingen te treffen, ook in die gevallen waarin het veel meer voor de hand ligt – ook naar het oordeel van de Minister naar uit de memorie van antwoord blijkt – dat per bedrijf of bedrijfstak tot regelingen gekomen wordt.

Nu stelt de Minister in de memorie van antwoord dat hij niet bang is voor verambtelijk dirigisme omdat het voorgestelde systeem van delegatie en subdelegatie ook in de Veiligheidswet 1934 voorkomt en bevreemdend werkt, terwijl bovendien de Arbo-raad bij de totstandkoming van de uitvoeringsmaatregelen betrokken zal worden.

Nu zullen maatregelen ter bevordering van de veiligheid of ter bescherming van de gezondheid in het algemeen weinig discussie uitlokken en zal de noodzaak daartoe veelal in brede kring worden ingezien. Heel anders staat het echter met betrekking tot het vage, in het wetsontwerp niet nader gedefinieerde begrip 'welzijn in verband met de arbeid'.

Ook wat dit welzijn betreft biedt het wetsontwerp de mogelijkheid van bindende aanwijzingen door het districtshoofd, waartegen dan overigens wel weer beroep mogelijk is, eerst bij de Minister en in laatste instantie bij de administratieve rechter, die het ook wel niet zal weten.

Zoals de heer Kloos reeds stelde, betreedt de overheid hier een nieuw terrein, naar mijn mening en blijkbaar ook naar de mening van de heer Kloos een glibberig terrein, waarop uitglijden nauwelijks te voorkomen zal zijn. Welzijn is immers een politiek geladen begrip, dat verschillend geïnterpreteerd kan worden, al naar gelang de politieke overtuiging en persoonlijke voorkeur van degene die tot een uitspraak moet komen.

De heer Franssen brengt het blijkbaar reeds in verband met het ontstaan van het CDA; hij heeft daartoe het volste recht, maar toont tegelijkertijd wel aan hoe subjectief het begrip 'welzijn' is. Het wetsontwerp bevat geen enkele garantie voor objectiviteit, omdat criteria ontbreken waaraan getoetst zou kunnen worden.

Onder die omstandigheden zou een wetgever naar mijn mening niet verder moeten gaan dan bevorderen dat bij het overleg binnen de onderneming en bij het bedrijfstakgewijze overleg over de arbeidsvoorwaarden het welzijn in verband met de arbeid voldoende aandacht krijgt. Het bestaande wettelijk instrumentarium maakt dit reeds mogelijk.

Door het instrumentarium van dit wetsontwerp mede te laten gelden voor het welzijn in verband met de arbeid wordt de mogelijkheid van dirigisme geschapen op een terrein waarop dit ongewenst moet worden geacht, terwijl verder het gevaar ontstaat dat te snel door ondernemingsraad of terzake bevoegde commissie op grond van artikel 40 een verzoek gedaan zal worden tot wetstoepassing.

Dit wordt immers uitgelokt door de vaagheid van het begrip welzijn. Nu ben ik het met de Minister eens dat het in de praktijk met dat gevaar van dirigisme wel mee zal vallen, zeker bij de politieke verhoudingen zoals wij die in

Zoutendijk

ons land kennen, maar niemand weet hoe de ontwikkeling in de toekomst zal zijn.

Ten principale is mijn fractie daarom van mening dat de overheid geen grotere bevoegdheden dient te krijgen dan zij voor het uitoefenen van haar taken werkelijk nodig heeft. De mogelijkheid tot het geven van aanwijzingen aan individuele bedrijven betreffende het welzijn in verband met de arbeid is met dit principe in strijd.

Daarnaast bestaat het praktische bezwaar dat de gekozen constructie tot veel overleg, vertraging in de besluitvorming en wellicht ook polarisatie binnen de onderneming leiden, waardoor het ondernemen in ons land weer wat onaantrekkelijker zou zijn geworden. Om dit enigszins te kunnen beoordelen stelde ik in het voorlopig verslag een vraag over de regelingen in met ons concurrerende landen.

In zijn antwoord verwijst de bewindsman naar de bijlage van de nota naar aanleiding van het eindverslag aan de Tweede Kamer. Uit deze bijlage blijkt echter dat het begrip welzijn bij de wetgeving in andere landen niet voorkomt, wanneer de verstrekte informatie althans volledig is. Voor zover ik heb kunnen nagaan, wordt alleen in het Belgische Algemeen Reglement voor de arbeidsbescherming in hoofdstuk V een overeenkomstig begrip gehanteerd wanneer gesproken wordt over voorzieningen ter verbetering van het werkmilieu.

Wat de precieze inhoud van deze voorzieningen is, wordt echter niet duidelijk. Misschien kan de Minister hier nog nader op ingaan. Maar vooral ben ik geïnteresseerd in een antwoord op de vraag of het waar is dat in geen buitenlandse wetgeving, met uitzondering dan van de Belgische, een met welzijn vergelijkbaar begrip wordt gehanteerd. Zou dit zo zijn, dan zou ons land toch weer vooroplopen en dat zou onze concurrentiepositie niet ten goede komen.

Een duidelijke uiteenzetting van de Minister lijkt mij daarom van veel belang.

Om alle misverstanden te voorkomen, wil ik hieraan toevoegen – ik heb dat overigens reeds eerder gezegd – dat ook in mijn fractie veel waarde wordt gehecht aan een verdere verbetering van de kwaliteit van de arbeidsplaats. Naar mijn mening moeten en kunnen nieuwe technologische ontwikkelingen, zoals de automatisering, mede aangewend worden om deze verbetering te bereiken. Na een ervaring van ruim 25 jaar op dit terrein ben

ik ervan overtuigd, dat dit kan, overigens in tegenstelling tot de heer Franssen. Waarom het echter gaat, is de vraag welke instrumenten de overheid moet hebben om die verbetering van het welzijn in verband met de arbeid te bereiken.

Vervolgens wil ik nader ingaan op enkele bijzondere onderwerpen betreffende dit wetsontwerp. In de eerste plaats wil ik nog even stilstaan bij de versterkte rechtspositie van mentoren en deskundigen. Op zichzelf kan ik daar wel begrip voor opbrengen, al zal het nog moeilijker worden, een niet goed functionerende mentor of deskundige kwijt te raken. Waar het echter om gaat, is dat er andere functies zijn, die eveneens een onafhankelijke positie ten opzichte van de werkgever impliceren, soms bij wet opgelegd zoals de actuaris bij levensverzekeringsmaatschappijen of pensioenfondsen. Een consistent beleid vereist dan een overeenkomstige rechtspositieregeling. De heer Franssen heeft hierop ook al gewezen. Bij zijn vragen sluit ik mij gaarne aan.

Is de Minister bereid dit ontwerp aan een nadere studie te doen overwerpen?

Een tweede opmerking betreft het in artikel 16 vereiste werkoverleg in werkeenheden. Het antwoord van de Minister is in zoverre verduidelijkend dat blijkbaar bedoeld wordt het kleinste mogelijke samenwerkingsverband van werknemers waaraan leiding wordt gegeven. Bij het vereiste periodieke overleg zet ik wel een vraagteken, vooral omdat ook daarbij het welzijn onderwerp van gesprek zal moeten zijn. De zinvolheid kan ik, mede gezien het tijdsbeslag en de mogelijkheid dat frustraties eerder zullen toenemen, niet goed inzien, behalve dan in die gevallen dat veiligheid en gezondheidsbescherming werkelijk van belang zijn dat wil zeggen bij gevaarlijk en/of vuilwerk.

Een derde opmerking betreft de uitzonderingsbepaling voor arbeid in de burgerlijke openbare dienst. Ik ben blij met de opmerking van de Minister dat afwijkende regels er niet toe mogen leiden dat de arbeidsomstandigheden van het overheidspersoneel ongunstiger worden dan die van personen in het particuliere bedrijfsleven. Hierdoor wordt de indruk weggenomen dat de overheid als werkgever zich aan minder strenge regels zou willen onderwerpen dan die, welke aan het bedrijfsleven worden opgelegd.

Overigens is vergelijking van arbeidsomstandigheden tussen publieke en private sector moeilijk, zoals de Minister ongetwijfeld zal willen beamen. De

moeilijkheden doen zich niet voor bij begrippen als veiligheid of gezondheidsbescherming maar wel bij de materiële arbeidsvoorwaarde – hier niet aan de orde – en het welzijn. Wat het laatste betreft, enerzijds heeft het overheidspersoneel een sterkere rechtspositie, maar anderzijds mist het een aantal aan ondernemingsraden toegekende rechten en heeft het daarom minder mogelijkheden om het werk en de werkomstandigheden te beïnvloeden.

Is er derhalve sprake van meer of minder welzijn voor het overheidspersoneel? Ik weet het niet. Voor mij blijft welzijn een individueel begrip dat zich niet of moeilijk leent voor collectieve regelingen.

Ten slotte nog een enkel woord over artikel 3, lid 1a, waarin onder meer gesproken wordt over de best bestaande regelen der techniek, die er toe moeten leiden dat de grootst mogelijke aandacht voor het welzijn van de werknemers wordt verkregen. In het voorlopig verslag heb ik gesteld dat in dit artikel een opdracht aan de werkgever wordt gegeven, waaraan deze, gezien de snelle technische ontwikkelingen, redelijkerwijs niet kan voldoen. Een apparaat dat vandaag voldoet aan de best bestaande regelen der techniek kan volgend jaar technisch verouderd zijn.

Vervanging na zo korte tijd zal economisch echter niet wenselijk zijn, nog afgezien van het feit dat het toch niet de bedoeling is de wegwerpmatenschap te bevorderen. Nu wijst de Minister er in zijn antwoord terecht op dat de werkgever aan een aantal verplichtingen dient te voldoen, tenzij dit redelijkerwijs niet gevergd kan worden.

Impliciet geeft hij daarmee aan dat de formulering 'best bestaande regelen der techniek' het betreffende artikel in de praktijk onuitvoerbaar maakt in vele gevallen. Het ware dan beter geweest een andere formulering te kiezen. Nu bestaat de mogelijkheid van veel overbodig overleg met het daaraan verbonden gevaar van escalatie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al gesteld dat mijn fractie met de gemengde gevoelens van het wetsontwerp heeft kennis genomen en ik heb in het voorgaande trachten uiteen te zetten waarop deze gevoelens zijn gebaseerd. Het is in het bijzonder het begrip welzijn in verband met de arbeid dat in dit wetsontwerp wordt geïntroduceerd, dat niet is gedefinieerd en dat ook moeilijk gedefinieerd kan worden en dat bovendien zo verbonden is met de individuele beleving van de arbeid dat te

Zoutendijk

recht de vraag gesteld kan worden of objectieve regels in dezen wel mogelijk zijn.

De grote aarzeling, die mijn fractie in dit opzicht ten opzichte van het wetsontwerp voelt, zal er echter niet toe leiden dat zij haar stem aan het wetsontwerp zal houden. Daarvoor vinden wij het vele positieve van dit wetsontwerp van te groot belang.

De heer **Meuleman** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Na een lange voorbereiding, drie commissievergaderingen en een uitvoerige behandeling in de Tweede Kamer, is thans de Arbeidsomstandighedenwet in deze Kamer ter afdoening. Vorige sprekers zijn al ingegaan op arbeid en welzijn. Als staatkundig-gereformeerde fractie willen wij de arbeid zien en ervaren als een scheppingsopdracht, ons van God gegeven, om de aarde te bouwen en die te bewaren. Dan zullen wij onze gaven en krachten mogen gebruiken tot eer van God, maar ook tot welzijn van de naaste. En dan zullen wij de arbeid mogen verrichten als een Goddelijk beroep, om hierin gedurig bezig te zijn, getrouw en met vreugde. Dat geldt voor een ieder, zowel werkgever als werknemer. In onze dagen schijnt dat niet meer altijd te worden beseft. De arbeid wordt soms ervaren als een noodzakelijk kwaad. Gelukkig zijn er ook zeer velen die de arbeid nog wel beschouwen als een zegen en die haar met vreugde willen verrichten.

Ook de overheid heeft hierin een taak. Het is haar verantwoordelijkheid te bevorderen dat goede arbeidsomstandigheden worden geschapen tot welzijn van ieder. Dit kan bijdragen tot een beter resultaat op economisch gebied. Toch zal de overheid behoedzaam dienen op te treden. Zij zal ervoor dienen te waken dat zij niet op de stoel van de werknemer of op die van de ondernemer gaat zitten. De werkgevers en werknemers zullen gezamenlijk inhoud dienen te geven aan de doelstellingen van deze wet. Dat zal een dienen moeten zijn van een gemeenschappelijk belang.

De arbeidsomstandigheden dienen volgens deze wet verbeterd te worden. Er vindt dan ook een afweging plaats. Wanneer echter blijkt dat een kostenfactor niet kan worden gerealiseerd, wat is dan de oplossing? In het voorlopig verslag is, naar ik meen door de VVD, de vraag gesteld of de uiteindelijk afweging tussen wat sociaal wenselijk en wat economisch mogelijk is niet op bedrijfsniveau moet plaatsvinden. De Minister antwoordt daarop dat de werkgever bij het voeren van zijn alge-

mene ondernemersbeleid zich mede moet richten op een zo groot mogelijke veiligheid, een zo groot mogelijke bescherming van de gezondheid en het bevorderen van het welzijn van de werknemers binnen het bedrijf of de inrichting. Het beleid ten aanzien van veiligheid, gezondheid en welzijn wordt gezien als een onlosmakelijk element van het totale ondernemersbeleid. Dat houdt in dat bij de bepaling van het beleid en bij het doen van keuzes alle beleidsinstrumenten, dus ook de economische randvoorwaarden, in de overweging betrokken dienen te worden.

Overigens zal ook buiten de onderneming, op regionaal of landelijk bedrijfstaksgewijs niveau de afweging tussen sociale wenselijkheden en economische mogelijkheden kunnen plaatsvinden. Wanneer een dergelijke afweging van het sociaal wenselijke en het economisch mogelijke heeft plaatsgevonden en het blijkt economisch niet mogelijk, welke weg dient dan te worden bewandeld? Dan kan er een conflictsituatie ontstaan. Worden dan buiten de onderneming om maatregelen opgelegd? Wat gebeurt er als de ondernemer bereid is dit uit welzijnsoverwegingen door te voeren, ook al blijkt het economisch niet mogelijk? Hoe moet zo'n situatie worden geregeld?

Hoewel wij de regelen ter verzekering van de veiligheid en bescherming van de gezondheid en ter bevordering van het welzijn in verband met de arbeid wel onderschrijven, kan toch de gedachte naar voren komen dat mogelijk te veel wordt geregeld. In artikel 24, lid 2 wordt een opsomming gegeven van de zaken waarop de regelen betrekking hebben. Die gaat van a tot en met ij, bijna alle letters van het alfabet. Kan dit alles wel gerealiseerd worden? Kan dit wel op verantwoorde wijze worden uitgevoerd?

De Minister antwoordt in de memorie van antwoord dat het aan de overheid ter beschikking staande wettelijk instrumentarium alleen op goede wijze kan worden gehanteerd indien die overheid over de vereiste deskundigheid en informatie beschikt. Hij zal dan ook bevorderen dat deze deskundigheid en informatie, voor zover noodzakelijk, wordt aangevuld, om op adequate wijze op dit wetsontwerp in te spelen. Op welke wijze denkt de Minister deze aanvulling uit te voeren?

Na deze enkele opmerkingen willen wij onze waardering uitspreken over dit wetsontwerp. Wij wensen dat dit wetsontwerp mag bijdragen tot welzijn van de arbeidsomstandigheden en

dat hierdoor mede de arbeidsvreugde wordt bevorderd. Ook wensen wij dat geen lasten op de ondernemer worden gelegd die financieel moeilijk of wellicht helemaal niet te dragen zijn. Als de uitvoering zeer veel vraagt, wordt er van overheidswege dan ook financiële hulp geboden of worden alleen maar maatregelen opgelegd en moet de ondernemer maar zien hoe hij alles financiert, al is misschien zelfs in laatste instantie sluiting van het bedrijf nodig? Dat zou zeer te betreuren zijn. Wij willen daarom pleiten voor een vrije onderneming waarop geen lasten worden gelegd, die niet te dragen zijn. Dan alleen zal er door samenwerking ook van deze wet zegen kunnen uitgaan.

□

De heer **Trip** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot dit wetsontwerp is het overleg tussen de Regering en de Staten-Generaal bijzonder intensief geweest. Bedrijfsbezoeken, hoorzittingen, openbare commissievergaderingen en een uitvoerige plenaire behandeling aan de overzijde zijn aan deze laatste fase van de parlementaire behandeling voorafgegaan. Een woord van waardering voor de Ministers die bij dit wetsontwerp betrokken waren, voor hun medewerkers maar – een beetje ongebruikelijk – ook voor onze collega's aan de overzijde lijkt mijn fractie bepaald niet misplaatst.

De Minister heeft er aan de overzijde op gewezen dat het drieluik Arbeidsomstandighedenwet, Wet op de ondernemingsraden en Raamwet Inkomensvorming, een bijzonder belangrijke vernieuwing brengt in ons maatschappelijk bestel en dat het daarbij opvalt dat juist op het punt van de Arbeidsomstandighedenwet sprake is van een grote eensgezindheid. Dat is inderdaad opvallend, maar wellicht toch niet toevallig.

Immers, de gedachte dat welzijn, gezondheid en veiligheid als een doelstelling met hoge prioriteit moet worden gezien, is in een goed georganiseerd en hoog ontwikkeld land als het onze voor iedereen aanvaardbaar. Het wordt moeilijker om diezelfde eensgezindheid te bewaren als er een belangenafweging plaatsvindt tussen enerzijds welzijn, gezondheid en veiligheid en anderzijds economische belangen. De verschillen in toonzetting tussen de betogen van de heren Franssen en Zoutendijk waren voor mij in dit opzicht illustratief. In die afweging spelen machtssituaties – en daarover gaat toch in feite de Wet op de onderne-

Trip

mingsraden – een rol van betekenis en zal het bereiken van eensgezindheid in het algemeen veel moeilijker zijn.

Hoe het komt dat eensgezindheid met betrekking tot de inkomensvorming moeilijk bereikbaar is ervaart de Minister naar ik aanneem vrijwel elke dag aan den lijve.

Als dit wetsontwerp tot wet wordt, is er in ieder geval op dit punt een belangrijke stap in de goede richting gezet, waarvan de indirecte effecten op een beter functioneren van de arbeidsmarkt op den duur merkbaar zouden kunnen zijn. De heer Weijers van het CDA wees er aan de overzijde op dat het werken in de industrie ondergewaardeerd lijkt te gaan worden, niet zozeer door de klassentegenstellingen als wel door de tegenstellingen tussen de soorten van arbeid.

Ik ben het met die stelling eens en wil erop wijzen dat juist bij veel jongeren een begrijpelijke aversie aan het ontstaan is tegen de eentonigheid, de onoverzichtelijkheid en het routine-karakter dat veel industriële activiteiten kenmerkt. Mijn politieke vriend de heer Jansen wees er aan de overzijde ook op dat de zorg voor veiligheid, gezondheid en welzijn niet los kan worden gezien van beslissingen over de aard van de produktie, over de produkten die worden gemaakt en de manier waarop dat gebeurt.

Wij staan, wat dat betreft, aan de vooravond van een voortgezette technologische ontwikkeling waarbij verregaande automatisering van ingrijpende invloed zal zijn, óók op de arbeidsomstandigheden. Daarbij zal wellicht de veiligheid niet het grootste probleem zijn, maar gezondheid en welzijn des te meer.

Terecht zegt de Minister in zijn memorie van antwoord op pagina 3: 'Het risico dat innoverende technologie in strijd kan komen met het streven naar welzijn, lijkt mij zeker niet denkbeeldig'. Het is wellicht nog te vroeg om vast te stellen in hoeverre het voor ons liggende wetsontwerp een adequaat middel zal kunnen zijn om een uit de hand lopen van technologische ontwikkelingen te voorkomen.

Het is immers een raamwet waarin uitgangspunten, bevoegdheden, procedures zijn vastgelegd, maar die gevolgd zal moeten worden door uitvoeringsmaatregelen. Er zal ongetwijfeld nog volop gelegenheid zijn daarover in de komende jaren met de Regering van gedachten te wisselen.

Om die toekomstige uitvoeringsmaatregelen zo effectief mogelijk te doen zijn zal de Regering over een gro-

te mate van deskundigheid en over veel informatie moeten beschikken. De Minister zegt in de memorie van antwoord dat hij zal bevorderen dat die deskundigheid en die informatie worden aangevuld.

Als hij onder 'aanvullen' verstaat het wegnemen van eventueel thans bestaande manco's maar óók het alert inspelen op zich in de toekomst wijzigende omstandigheden, dan is mijn fractie het daar van harte mee eens.

Toch blijft dan de vraag – en het is eigenlijk onze enige directe vraag aan de Minister in dit debat – hóe hij ervoor wil zorgen dat steeds de nodige informatie en deskundigheid tijdig ter beschikking staan. Het komt mijn fractie voor dat de deskundigheid die ongetwijfeld aanwezig is in een orgaan als de Arbeidsinspectie bij voortdurend zou moeten worden aangevuld door onafhankelijk toegepast wetenschappelijk onderzoek.

Dat zal technologisch toegepast onderzoek kunnen zijn bij voorbeeld als het gaat om de toepassing van nieuwe grondstoffen of apparatuur, maar het zal ook toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek moeten zijn, als het gaat om het tijdig signaleren van effecten op het welzijn van voorgenomen nieuwe technieken of werkwijzen.

Er is binnen ons bestaande wetenschappelijk potentieel voldoende mogelijkheid aanwezig om dat soort onderzoek te verrichten, maar het zal alleen tijdig van de grond komen als de Minister daartoe opdrachten verstrekt.

Ik zou het daarom bijzonder gewenst vinden dat daartoe binnen de begroting van de Minister afzonderlijk de nodige middelen zouden worden gereserveerd die vervolgens – naar ik aanneem veelal op verzoek van de controlerende en inspecterende instanties, maar ook van het bedrijfsleven werkegevers en werknemers zelf – voor deze specifieke doeleinden zouden kunnen worden aangewend. Mijn concrete vraag aan de Minister is: Bent u bereid zo'n opdrachten-mechanisme te laten uitwerken waardoor de prioriteit van dit soort beleidsonderbouwend onderzoek kan worden gewaarborgd?

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat mijn fractie het tot stand komen van dit wetsontwerp gaarne zal steunen.

De beraadslaging wordt geschorst.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Provinciale indeling van de Waddenzee** (15 665).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Tjeerdsma** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! In navolging van wat aan de overzijde van het Binnenhof heeft plaatsgevonden, is het erg verleidelijk, bij de behandeling van dit wetsontwerp ook te spreken over een eventuele waddenwet. Wij zijn echter met de Minister van mening, dat laatstgenoemde zaak buiten het bestek van dit wetsontwerp valt en wij zullen een eventueel wetsontwerp betreffende de inrichting van de Waddenzee te zijner tijd wel beoordelen.

Onze fractie is de Minister erkentelijk voor zijn duidelijke beantwoording; met name geldt dit inzake de mededeling dat de Minister voornemens is, de gemeentelijke indeling van de gehele Waddenzee in één wetsontwerp aan de orde te stellen. Wij hebben er ook goede nota van genomen dat de Minister meent dat de Vereniging 'Contact Waddenzeegemeenten' een voor de hand liggend kader biedt, waarmee gewerkt kan worden aan de totstandkoming van het bestemmingsplan Waddenzee. Deze vereniging is opgericht door 28 Waddenzeegemeenten en moest wel en vanwege secretariatswerkzaamheden en vanwege het deelnemen aan vele adviesinstanties overgaan tot de instelling van een secretariaat met een full-time secretaris. Bekostiging vindt plaats door de gemeentebesturen. Dit is een specifieke taak. Wij constateren, dat de Minister in eerste instantie afwijzend heeft beslist op een verzoek om een rijksbijdrage.

Aan dit verzoek en de afwijzing ervan zitten een aantal belangrijke aspecten, bij voorbeeld inzake de onderscheiden bestuurslagen en budgettaire aangelegenheden. Het is nu niet het moment, daarop ten principale in te gaan. Wij stellen ons voor, bij het beleidsdebat over Binnenlandse Zaken of over de financiering van de lagere publiekrechtelijke organen op deze problematiek terug te komen.

Uit het antwoord van de Minister hebben wij begrepen dat, zoals ook uit het jaarverslag van de Rijksplanologische Dienst over 1979 blijkt, ongeveer 1 kilometer van de Noordzee gemeentelijk zal worden ingedeeld. Dat dit geen sinecure is, blijkt uit het feit dat hierbij 3 provincies, 15 waterschappen en 28 gemeenten zijn betrokken. Tussen de duizend-metergrens en de grens van de territoriale wateren liggen echter nog 4465 meter, als ik het goed heb begrepen, het zogenaamde planologische niemandsland; of moet ik zeggen 'niemands-

Tjeerdsma

zee? Ook daar ontwikkelen zich nogal wat activiteiten. Heeft de Minister al gedachten over een planologische indeling van dit gebied?

Ons inziens merkt de Minister terecht op, dat voor de handhaving van de openbare orde en de veiligheid de gemeentelijke en niet de provinciale indeling van beslissende betekenis is en dat de burgemeester in de betrokken kustgemeenten hiervoor verantwoordelijk is. Maar een strook van 300 meter uit de kust reikt niet ver. Wanneer de gemeentelijke indeling straks zodanig is, dat gebruik moet worden gemaakt van het grondgebied van een naburige gemeente om orde en veiligheid c.q. hulp bij een eventuele ramp te garanderen, lijkt ons een dergelijke indeling minder juist. Competentiegeschillen en/of conflicten moeten vooraf zoveel mogelijk worden voorkomen.

Wij hebben goede nota genomen van de mededeling van de Minister betreffende het al dan niet geheel of gedeeltelijk meerekenen van provinciaal ingedeelde wateroppervlakten bij de vaststelling van de provinciale oppervlakten. De Minister denkt aan een tijdelijke regeling buiten de regeling van het Provinciefonds om, te meer omdat toch voor 1 januari 1983 de verdeelsleutel van het Provinciefonds wettelijk moet worden vastgesteld. Misschien zou de provincie Zeeland hierbij als voorbeeld kunnen dienen.

Dat het coördinatiecollege hierbij ingeschakeld wordt, juichen wij toe. Dit zou dan de derde concrete taak zijn naast het voorbereiden van een waddenadviesraad en het stimuleren van het tot stand komen van bestemmingsplannen. Dit coördinatiecollege is echter geen instelling van gemeenten. De kosten ter zake zullen naar ons inzicht dan ook door het Rijk moeten worden gedragen, zonder dat deze voor een deel worden verhaald op de gemeentebesturen. Deelt de Minister deze opvatting?

Overigens, ook wij zien belangstellend uit naar het advies inzake de inrichting en het beheer van de Waddenzee. Gezien de noodzaak van een spoedige totstandkoming van een provinciale indeling van de Waddenzee, gevolgd straks door een gemeentelijke indeling, zal onze fractie haar stem aan dit wetsontwerp graag geven.

□

De heer **Wiebenga** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Over dit ontwerp kan ik vrij kort zijn; uit het voorlopig verslag blijkt reeds dat mijn fractie zich met de hoofdgedachte van dit wetsontwerp

kan verenigen. Wij delen de mening van de Regering dat het beter is dit gebied provinciaal en straks gemeentelijk in te delen dan om andere bestuurlijke hulpstructuren toe te passen, zoals een Waddenschap of een openbaar lichaam Waddenzee. Ons blijft gelukkig een Waddrost bespaard, hoewel een Waddrost een vrij gemakkelijk baantje moet hebben, omdat er geen inwoners zijn.

Er vindt door de provinciale en straks door de gemeentelijke indeling enige decentralisatie plaats, waardoor een bestuurlijk vacuüm wordt opgevuld. Het voordeel van deze constructie is, dat allerlei wetten en provinciale verordeningen automatisch van toepassing worden op dit gebied. Dat is in sommige gevallen hoognodig.

Ik denk bij voorbeeld aan de Wadloopverordening van de provincie Friesland, die inmiddels al is vastgesteld door de provinciale staten van Friesland, maar die pas in werking zal treden na het van kracht worden van de wet provinciale indeling van de Waddenzee.

Hoe nodig zo'n verordening is, heb ik zelf enige tijd geleden ervaren, toen ik bij de Eilandersbalg op weg naar Simonszand ben blijven steken.

Ik neem aan dat het beter zou zijn gegaan, als ik een vergunning had gehad. Het is uiteindelijk goed afgelopen, ook zonder vergunning, maar het heeft niet veel gescheeld. Het gebeurde overigens op het Groningse Wad, zodat Friesland niets valt te verwijten.

Een reden te meer om dit wetsontwerp te steunen is, dat de betrokken provincies en de Regering het eens zijn over het lopen van de provinciale grenzen.

Dit wetsontwerp is echter een tussenstap, waarin twee voorlopige aspecten zitten, namelijk de buitengrenzen bij de Noordzee en de financiën. De buitengrenzen bij de Noordzee vormen voor ons geen groot probleem. De nadere uiteenzettingen ter zake van de Regering kunnen wij volgen. De buitengrens wordt straks gesteld op een afstand van ongeveer een kilometer zee-inwaarts. Op welke termijn kan het desbetreffende voorstel tegemoet worden gezien? Geldt dat dan voor het totale territorium van ons land, dus ook voor de zeegemeenten in Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland?

Over het andere voorlopige aspect dat de financiën betreft is ook meer duidelijkheid gekomen. Wij zijn met de woordvoerder van de fractie van het CDA en de betrokken provincies van mening dat niet zozeer de declaratiebasis als wel een beleidsvisie met een

landelijke gelding ten grondslag moeten liggen aan een regeling van het financiële aspect.

Ik ben gelukkig met het antwoord van de Minister in de memorie van antwoord op blz. 4, waar hij stelt dat het een regeling in het kader van het Provinciefonds moet zijn en toevoegt dat het al dan niet geheel of gedeeltelijk meenemen van provinciaal ingedeelde wateroppervlakten bij de vaststelling van de provinciale oppervlakten, die een van de verdeelmaatstaven is, zal worden bekeken bij de komende herziening van het Provinciefonds.

Op grond van de Provinciewet moet dat gebeuren vóór 1 januari 1983. Het lijkt er volgens de Regering op, dat dit vóór die datum inderdaad wordt gerealiseerd. Dat vindt mijn fractie een zee goede optie.

Tegen die tijd zal de definitieve oppervlakte, ook wat betreft de buitengrenzen van het aan de provincies toe gedeelde gebied, wel vaststaan. Dat is het ene voordeel en het andere voordeel is dat die termijn vrij kort is. De provincies behoeven dus niet te lang meer te wachten.

Wil de Minister zijn toezegging, in de memorie van antwoord gedaan, hier nog eens herhalen, omdat wij tegenover de provincies geen onduidelijkheid meer zouden willen hebben? Wij zouden het zeer jammer vinden, als deze zaak op de lange baan werd geschoven.

Ik zou in dit verband de Minister ook willen vragen, eventueel de problematiek van de veerdiensten te betrekken bij dit geheel. Bij de parlementaire behandeling van het ontwerp van de Wet uitkeringen wegen in het jaar 1963-1964 ging men ervan uit, dat de tekorten van de veer- en bootdiensten niet onder de werking van de WUW vielen maar ten laste van de algemene middelen van de provincies gebracht zouden moeten worden.

Ik verwijs hierbij naar wetsontwerp nr. 6294, nr 4, bladzijde 13. Het lijkt redelijk om de lappendeken van bekostigingsverschillen van de veren en bootdiensten te veranderen in een landelijk, op dezelfde normen gebaseerd stelsel. Dit element kan worden meegewogen bij het voorbereiden van de beslissing over het geheel of gedeeltelijk meerekenen van de wateroppervlakten bij het bepalen van de verdeelsleutel voor het Provinciefonds. Er zijn ook andere systemen denkbaar maar daarop zal ik nu niet ingaan.

De vraag, of er nog een overgangsregeling moet komen, laten wij graag ter beoordeling van de Regering. Vóór

Wiebenga

1 januari 1983 zal een definitieve oplossing worden geboden; dat is ons snel genoeg.

Wij stemmen in met het wetsontwerp, zijn tevreden met de in het vooruitzicht gestelde oplossing voor de buitengrenzen maar verkrijgen graag een bevestiging van de toezegging dat uiterlijk per 1 januari 1983 in het kader van de komende herziening van de regeling van het Provinciefonds, de bekostigingsproblematiek bij de gebiedsindeling definitief zal worden geregeld.

Minister Wiegels: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het geheel eens met wat de sprekers hebben gesteld over de beleidslijnen die de Regering heeft gekozen. Thans wordt een beslissing aan de orde gesteld over de provinciale indeling en later volgt een besluit over de gemeentelijke indeling van het gebied. Op die wijze komen ook de normale bestuurlijke verhoudingen tot hun recht.

De Regering meent inderdaad dat dit de beste aanpak is óók voor het aanpak van de concrete problemen, die in het betrokken gebied zouden kunnen rijzen. Er behoeft zeker geen 'Waddrost' te komen, misschien niet vanwege het feit dat er geen mensen wonen; men zou ook de constructie kunnen verzinnen – sommigen zouden hiervoor warm kunnen lopen – dat alleen al ten behoeve van de zehonden er een aparte drost zou moeten komen.

Wij kunnen nu aan die mogelijkheid voorbijgaan.

Over het heilige geloof, dat de heer Wiebenga hecht aan verordeningen kan ik zeggen dat, ook al maakt de overheid nog zulke goede verordeningen, het in de praktijk kan voorkomen dat het mis loopt. Die terughoudendheid wil ik als een van de dienaren van de overheid best betrachten.

Wij spreken hier inderdaad niet over een mogelijke Waddenwet. Die problematiek zal mogelijk op een ander tijdstip aan de orde komen. De heer Tjeerdsma ben ik erkentelijk voor zijn opmerking, dat de Regering in de memorie van antwoord duidelijk heeft geantwoord op de vele vragen, die door leden van de Kamer zijn gesteld.

Ik ben het eens met de waarderende woorden, die hij sprak aan het adres van de Vereniging Contact Waddenzeegemeenten. Ik geloof dat het van grote betekenis is, dat die organisatie in overleg met andere overheden

wordt betrokken bij de plannen die voor dit gebied moeten worden opgesteld.

Beide sprekers hebben vragen gesteld over de financiële achtergrond van dit geheel. De heer Wiebenga stelde dat bij het berekenen van de kosten niet zozeer moet worden uitgegaan van een opgave maar van een beleidsvisie. Ik meen, dat ten minste een opgave van kosten nodig is om na te gaan, hoe een beleidsvisie in beleidsmaatregelen kan worden vertaald. Daarom hebben wij aan de desbetreffende autoriteiten gevraagd om ons een nader inzicht te geven in de kosten, die naar hun oordeel voor vergoeding in aanmerking komen. Die opgaven zijn binnengekomen, maar er heeft nog geen overleg over plaatsgevonden.

Beide geachte afgevaardigden vroegen hoe een en ander in de tijd zal lopen en of tijdig – de datum 1 januari 1983 is genoemd – die mogelijke wijziging van het Provinciefonds komt, aangezien die voor de structurele benadering van het kostenvraagstuk van belang is. Ik denk dat de genoemde datum zeker zal worden gehaald. Vrij binnenkort zullen wij een conceptvoorstel tot wijziging van de betreffende wet naar de provincies sturen, zodat het overleg ook in dat kader kan worden gevoerd.

Beide geachte afgevaardigden hebben zich akkoord verklaard met de buitengrenzen. De heer Tjeerdsma heeft nog gevraagd hoe het gaat met de planologische indeling van de rest. Hij had zelfs uitgerekend hoeveel vierkante kilometer die rest bedraagt. Ik neem zijn berekening zonder meer aan, want hij kent het gebied nog beter dan ik.

Over de invulling zal goed overleg moeten worden gevoerd eventueel ook in het desbetreffende Coördinatiecollege. De volgende bijeenkomst van dat college is gepland op 17 december, dus vrij binnenkort. Deze vraag van de geachte afgevaardigde zal mogelijk ook aan de orde komen en waarschijnlijk ook de financiële kwestie.

Ik ben er bepaald van overtuigd, mede gezien de opzet van het college, gezien de uitwisseling van informatie tot op heden, gezien de duidelijke wil van alle betrokken autoriteiten om bestuurlijk voor het onderhavige gebied het beste te doen wat mogelijk is, dat wij uit alle praktische problemen zullen komen. Natuurlijk zullen er feitelijke meningsverschillen liggen. Gemeenten zullen – zo zijn ze – graag zien dat bepaalde kosten die ze maken door het Rijk worden overgenomen, maar het Rijk staat meestal aan de andere

kant van de streep. Door een goed overleg moeten wij er dan uit zien te komen.

De geachte afgevaardigde Wiebenga heeft nog gesproken over de veerdiensten, waarvoor ook grote belangstelling bestaat in de Tweede Kamer. Ik heb begrepen dat mijn collega van Verkeer en Waterstaat na overleg met de kamerleden aan de overzijde met bevredigende oplossingen voor het geheel is gekomen.

Mijn informatie is zodanig, dat ik deze zaak verder graag aan mijn collega van Verkeer en Waterstaat overlaat. Wij moeten elkaar niet belasten met elkaars problemen; wij hebben aan de eigen vraagstukken wel genoeg.

Samenvattend wil ik nog opmerken dat de vragen die beide geachte afgevaardigden hebben gesteld, in het nadere overleg met de betrokken autoriteiten tot een antwoord kunnen worden gebracht waar allen mee zullen kunnen leven. Ik ben de heren Wiebenga en Tjeerdsma er erkentelijk voor dat zij, ik neem aan, met hun fracties, dit wetsvoorstel zullen steunen.

De heer **Tjeerdsma** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft gezegd dat er wel eens een botsing zal zijn tussen belangen en conflicten en dat de gemeenten graag zouden zien, dat de kosten van de gemeenten door het Rijk werden overgenomen. Het omgekeerde heeft zich voorgedaan in het Coördinatiecollege. Daar probeerde men namelijk een deel van de kosten af te wentelen op de gemeenten. Ik heb de Minister gevraagd, of hij het met mij eens is, dat dit niet behoort te geschieden.

Minister Wiegels: Mijnheer de Voorzitter! Ik dacht dat ik toch wel impliciet een antwoord op deze vraag had gegeven. Ook het kostenvraagstuk is een vraagstuk van geven en nemen. Het is natuurlijk ook niet zo dat datgene wat in het coördinatiecollege gebeurt, alleen in het belang van het Rijk geschiedt dan wel uitsluitend in het belang van de hierbij betrokken gemeenten.

Als beide bestuurlijke instanties (ik zou de provincie in deze gehele problematiek niet willen wegvakken) hierbij belang hebben, zou ik mij ook kunnen voorstellen dat men komt tot een gezamenlijke aanpak via een bepaalde verdeelsleutel.

De hartelijke toezegging, waartoe de geachte afgevaardigde de heer Tjeerdsma mij tracht te verlokken, na-

Wiegel

melijk dat alle kosten voor 's Rijks rekening zullen komen, doe ik vandaag niet.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de Wet op de loonbelasting 1964 en de Coördinatiewet Sociale Verzekering (15 685).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van Tets** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wij worden vandaag geconfronteerd met een stukje nasleep van de bijzondere ijver waarmee de vorige Staatssecretaris, de heer Nooteboom, zich in het bijzonder heeft geworpen op de reparatiewetgeving.

Het gebeurt meer met mensen die een grote ijver aan de dag leggen dat zij zo 'begeisterd' geraken door hun werk, vooral als hun daarvoor veel lof wordt toegezwaaid – en dat gebeurde bij de heer Nooteboom en ik wil daar onmiddellijk aan toevoegen: ook naar mijn mening grotendeels terecht – dat zij in sommige opzichten hun doel voorbijschieten. Wij hebben daarvan iets kunnen zien in de kwestie van het fictief rendement.

Wij ontmoeten dat ook vandaag in wat mogelijk een stukje schimmenjacht zou kunnen zijn.

Mijn uitgangspunt zal dan ook zijn dat op het gebied van het opzetten van een betere fiscale wetgeving nog zoveel is te doen en dat dit zo urgent is, dat de inzet van de schaarse mankracht van goede fiscale wetgevers op die meest belangrijke zaken gericht moet worden en niet moet worden gedissepeerd in pogingen als deze tot dichten van een schijnlek.

Wat is het geval? Voor verzekerden van ziekenfondsen wordt de werkgeversbijdrage bij het loon geteld; bij de hierbij in het geding zijnde zogenaamde derdenfondsen gebeurde dit niet, mits die bijdrage minder was dan de helft van de totale ontvangsten van het desbetreffende fonds over de laatst verstreken 5 jaren, een praktijk die in een procedure door de Hoge Raad als juist is bevestigd.

Volgens de bewindslieden zou hierdoor een ongerechtvaardigd voordeel voor de betrokken werknemers ontstaan. Ik heb er grote twijfels over of dat wel het geval is. Immers, in de zie-

kenfondsregeling zit geen enkel eigen risico. Wij weten allen hoe sterk en hoe effectief het verzet is tegen elke poging om zelfs maar het geringste eigen risico in te voeren.

Bij de onderhavige instellingen is er echter wel degelijk een eigen risico, dat soms flink kan oplopen en dat als gevolg heeft dat de betrokken werknemers in menig jaar, namelijk de meeste jaren dat de medische kosten tot die van huisarts en medicijnen beperkt blijven, hun ziektekosten voor eigen rekening moeten nemen. Daarnaast vergoeden deze regelingen in het algemeen de kosten van de tandarts niet.

Het grieft mij, dat de Staatssecretaris in de memorie van antwoord eenvoudig aan deze basisproblematiek voorbijgaat. 'By hook or by crook' lijkt dit wetsontwerp te moeten worden doorgedrukt, welke stelling ik met enige voorbeelden zou willen adstrueren.

1. Toen het wetsontwerp werd ingediend bevatte het zelfs vergaande delegatiebepalingen waarop onze collega's in de Tweede Kamer de vinger hebben gelegd. Reeds na 12 dagen werd een memorie van antwoord ingediend waarvan de hooghartige benadering kennelijk enige irritatie heeft gewekt in de Tweede Kamer. Ik volsta met slechts één citaat uit het eindverslag van de Tweede Kamer: 'De bewindslieden achten deze wetswijziging nodig omdat geen andere mogelijkheden bestaan om de ongunstige gevolgen van het arrest ongedaan te maken. Dit op zich is toch geen inhoudelijke argumentatie'.

Gelukkig heeft de huidige Staatssecretaris, die wat onbevangener tegenover de materie stond – 'begeistering' is niet besmettelijk – deze zaak rechtgezet en is op wat mijn partijgenoot Joekes heeft genoemd 'de dwalingen van het Voorhout' teruggekomen. Dit zo zijnde, wil ik bij deze op zich zelf principieel uiterst belangrijke kwestie niet verder stilstaan. Wel heb ik haar willen noemen als eerste voorbeeld van de vergaande, de mijns inziens te ver gaande 'prinzipienreiterij' die drijfveer voor dit wetsontwerp lijkt te zijn geweest.

2. Het computeronderzoek; CDA en VVD hebben in de Tweede Kamer er bij de Regering op aangedrongen, kennis te nemen van een computeronderzoek waaruit zou blijken dat de situatie in feite toch heel anders is dan de in de memorie van toelichting gegeven voorstelling van zaken. De Regering heeft dit geweigerd. Onvoorstelbaar eigenlijk, zelfs als er contra-argumenten zijn waarvan men denkt dat zij zullen moeten prevaleren. Ik ken maar

één uitdrukking die precies aangeeft hoe ik een dergelijke houding vindt: high handed; en de belastingdienst – ik heb dat hier al meer betoogd – is bij uitstek een dienst die voortdurend zou moeten waken tegen de mogelijkheid van het verwijt high handed te zijn tegenover de contribuabele, maar zeker tegenover diens gekozen vertegenwoordigers: het parlement.

3. De beantwoording van mijn vraag met betrekking tot de cijfermatige verhouding tussen eigen risico en werkgeversbijdrage; materieel de kern van de kwestie.

Gesteld wordt dat 'in een bepaald geval' dat eigen risico varieerde van 17 tot 60%. Dat is toch niet interessant? Een dergelijk antwoord voedt alleen maar mijn wantrouwen dat wij hier te maken zouden kunnen hebben met een 'uitgezocht bepaald geval'. Hoe is het in het algemeen of gemiddeld?

En zijn die tandartskosten in het onderzoek betrokken? Dat kan nooit blijken uit de cijfers van de fondsen die die kosten immers niet vergoeden. Is daar een apart onderzoek naar ingesteld? Is dat gebeurd in de vijftien dagen tussen voorlopig verslag en memorie van antwoord?

4. Mijn vraag of met het arrest van de Hoge Raad een vele jaren bestaande praktijk werd bevestigd, wordt ontkennd beantwoord, terwijl ik weet dat dat niet waar is. Het departement zou zelfs kunnen weten dat ik weet dat het niet waar is.

Ik haast mij daaraan toe te voegen dat ik deze opmerking geenszins betrek op het fatsoen van de Staatssecretaris. Dergelijke dingen gebeuren nu eenmaal in grote organisaties, zeker als het erom gaat een gemaakte fout toe te dekken; ik heb dat ook zelf recentelijk nog weer eens kunnen onder vinden en men kan nu eenmaal niet alles zelf verifiëren, maar het blijft vervelend.

5. In de laatste zin van de memorie van antwoord wordt gesteld dat bij in-trekking van het wetsontwerp 'ten onrechte belangrijke verschillen in belastingheffing blijven bestaan'.

Ik heb daar twijfel over geuit en argumenten voor die twijfel gegeven. Ik heb gevraagd de fondsbesturen in een overleg dat toch moet plaatsvinden toe te laten tot het bewijs dat ik gelijk heb. Dit wordt geweigerd. High handed.

Een redelijk verzoek: toe te laten tot het bewijs. Wordt het bewijs niet geleverd, dan behoudt de Staatssecretaris het voordeel van de twijfel. Opnieuw: ik vind dat onvoorstelbaar. Herhaald

Van Tets

wordt als uitsmijter de vooropgestelde eigen mening. Maar daarmee is het nog niet zo.

Deze voorbeelden noemde ik om aan te tonen dat de ijver van Nooteboom ook hier tot overkill zou kunnen leiden. En zo voorzichtig als wij altijd zijn – en terecht – om te zorgen dat in zaken van sociale wetgeving niet één bonafide uitkeringsgerechtigde ook maar één haar wordt gekrenkt met maatregelen die pogen het oneigenlijk gebruik van sociale wetgeving in te dammen, zodanig dat die maatregelen zelfs bij voorbaat gefrustreerd dreigen te worden, precies zo voorzichtig dienen wij te zijn met het verschijnsel van overkill in de belastingwetgeving, inzonderheid de reparatiewetgeving die in wezen niet anders van aard is.

Bovendien, de argumentatie waarom de subsidie van een werkgever aan een onderlinge ziektekostenclub zou moeten worden belast en die van een subsidie aan een andere club niet lijkt mij zwak. Of is het de bedoeling een subsidie van Philips aan PSV voortaan te belasten door middel van bijtelling op de lonen van de werknemers van Philips Eindhoven?

Ik keer tenslotte terug naar de inhoudelijke kant van de zaak.

In de belastingheffing worden de bedragen betrokken die nodig zijn om te bereiken dat normale ziektekosten integraal worden vergoed. Dat is – of men dat nu mooi vindt of niet – de ziektefondsteregeling.

In de huidige situatie is dit niet het geval met uitkeringen (altijd minder dan de helft van die kosten; de memorie van antwoord zegt ruim 40%) die ertoe leiden dat die lasten ten dele – al naar gelang van de omvang van die kosten – en wel van in het geheel niet tot grotendeels worden vergoed, en waarbij de werknemer een groot deel of zelfs het geheel (bij kleine schades) of een relatief klein deel, maar dan het maximale eigen risico (bij grote schades) voor zijn eigen rekening neemt.

De belastbaarheid wordt nu in dit voorstel gelijk getrokken, maar er wordt geen gelijkheid van behandeling verkregen. De betrokken werknemers worden in een positie van relatief nadeel gebracht.

Indien met de voorstellen een groot ongerechtvaardigd voordeel zou worden weggepoetst en daar een klein ongerechtvaardigd nadeel voor in de plaats zou worden gesteld, zou men daar vrede mee kunnen hebben, al zou ik vraagtekens zetten bij de vraag of dat een goede basis is voor belastingwetgeving.

Maar mijn stelling is dat hoe een en ander werkelijk ligt niet eens behoorlijk is onderzocht, laat staan aangegeven en dat er dus hier en nu zeker geen basis is voor een dergelijke wetgeving.

Het is aan de bewindslieden om aan te tonen, althans aannemelijk te maken, dat niet voor de ene ongelijkheid in behandeling van groepen werknemers slechts een andere, mogelijk zelfs grotere ongelijkheid van behandeling in de plaats wordt gesteld.

Zolang dat niet is geschied vraag ik mij af of een voldoende fundering voor dit wetsvoorstel niet ontbreekt. Aan een op een dergelijke wijze tot stand gekomen wetgeving zouden wij, juist in deze Kamer en met het oog op bij uitstek de taak van deze Kamer, onze stem niet gaarne geven.

Aan de andere kant, indien alsnog zou blijken dat een aanzienlijke ongelijkheid in behandeling door het wetsontwerp in een slechts marginale ongelijkheid zou worden omgezet, zouden wij onze steun aan een dergelijk ontwerp niet gaarne onthouden.

Wij wachten dan ook het antwoord van de Staatssecretaris met meer dan gewone belangstelling af. Hij zal aannemelijk moeten maken, ook kwantitatief, dat hier werkelijk een discrepantie ligt waaraan iets behoort te worden gedaan en dat het voorgestelde middel niet erger is dan de kwaal.

Om te besluiten met mijn uitgangspunt: zelfs als de Staatssecretaris daarin zou slagen blijft het ons hinderen dat zoveel werk is verzet voor zo'n dubieuze zaak, terwijl zulke belangrijke en urgente zaken op het terrein van de belastingwetgeving moeten liggen.

□

De heer **Christiaanse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het onderhavige wetsontwerp vormt kennelijk geen eenvoudige gelegenheidswetgeving die snel kan worden afgedaan. Omdat de Hoge Raad een stukje gedelegeerde wetgeving onverbindend verklaarde is het dichten van een klein lek noodzakelijk. Het wetsontwerp is reeds in augustus 1979 ingediend, meer dan een jaar geleden. Het heeft, zoals in de Tweede Kamer is opgemerkt, bijna echte parlementaire geschiedenis gemaakt. De kritiek van de heer Van Tets zojuist was ook niet mals. Weinig heb ik de laatste tijd in deze Kamer zulke krachtige taal gehoord. Dat werd alleen maar verzacht doordat hij een vreemde taal gebruikte. Het lijkt mij verstandig het wetsontwerp verder maar wat 'low key' te behandelen.

Bij het oorspronkelijke wetsontwerp waren drie vragen aan de orde: is de mate van de gevraagde delegatie wel in overeenstemming met de principiële opvattingen over delegatie op belastingterrein; is het uit een oogpunt van een goed wetgevingsbeleid wel nodig elke ontstane oneffenheid glad te strijken en is er materieel een bevoordeling ontstaan voor bepaalde belastingplichtigen die niet kan worden getolereerd uit het gelijkheids oogpunt? Ik kan dit derde punt ook formuleren zoals de heer Van Tets: betekent dit wetsontwerp dat er een nieuwe ongelijkheid ontstaat die ook verwerpelijk is?

Het eerste principiële punt, dat van de delegatie, is opgelost aan de overzijde. Wij komen binnenkort in deze Kamer in het kader van een serie grondwetsvoorstellen op deze materie terug. Daarom hoeven wij er nu niet uitvoerig op in te gaan. Toch valt er nog wel iets over te zeggen. Het wetsvoorstel geeft thans zelf de beoogde contouren aan van mogelijke inbreuk op de belastinggrondslag.

Mijn fractie heeft al in het voorlopig verslag van deze Kamer doen opnemen dat het aanvankelijk verzet van de zijde van Financiën tegen deze regeling in de wet achteraf wel erg zwaar geschut bleek te zijn. In de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer werd opgemerkt dat opneming in de wet zelf van de voorwaarden en beperkingen op het onderhavige onderdeel de gehele delegatiebevoegdheid van artikel 11, tweede lid, van de Wet op de loonbelasting op losse schroeven zou zetten. Reeds in de nota naar aanleiding van het eindverslag werd dit gelukkig gerelativeerd.

Toegegeven moet echter worden dat in het kader van het loonbegrip uitzonderingen op het uitgangspunt dat de belastinggrondslag volledig in de wet zelf moet worden vermeld, welhaast onvermijdelijk zijn.

Ik ben het op dit kernpunt eens met de van regeringszijde algemeen geformuleerde stelling dat waar de wet een zekere delegatiebevoegdheid geeft, de mogelijkheid open blijft hiervan ook een beperkt gebruik te maken. Het is voor het voortbestaan van de regelingen van het loonbegrip in de Wet op de loonbelasting en de uitvoeringsvoorschriften – daarbij gaat het om grote belangen van zeer velen – van belang dat wij ook in deze Kamer met de toelichting op de nota van wijzigingen van 4 juni 1980 vaststellen, dat vrijstellingsbepalingen een kleiner gebied binnen het door de machtigingsbepaling bestreken gebied kunnen beslaan.

Christiaanse

Ik kom tot de tweede vraag, namelijk of het wel zo nodig was dit wetsontwerp in te dienen, in feite of het nodig is elk geslagen gat met nieuwe wetgeving glad te strijken. Ik ga niet in op de reparatiewetgeving in het algemeen. Ik wil slechts een citaat geven van A. M. Donner in het themanummer wetgevingsleer van Bestuurswetenschappen van juli/augustus 1980, omdat het precies mijn zienswijze op wetgeven en de mate van wetgeving weergeeft. Hij zegt daarin: 'Wetgeven, écht wetgeven, dat wil zeggen materieel bepalen wat rechtens is, is een bijzonder ik zou bijna zeggen: een avontuurlijk werk, dat de moed vraagt om nu eens te zeggen: dit kan niet, ook wanneer de deskundigen onmiddellijk drie voorbeelden uit de hoed toveren om te betogen dat het soms toch wel moet kunnen, en dan weer te zeggen: dat is vrij, ook al is men zich bewust dat van die vrijheid wel eens misbruik gemaakt zal worden'. Dat is een zeer juiste stellingname. Wij moeten oppassen voor te grote technocratie als het om kleine zaken in onze belastingwetgeving gaat.

In het voorlopig verslag hebben wij laten doorschemeren dat wij de situatie na het arrest van '78 van de Hoge Raad uit materieel oogpunt niet onoverkomelijk zouden hebben gevonden. Met andere woorden: zonder dit wetsontwerp zou naar onze mening geen ernstige leemte zijn blijven bestaan. Toch kunnen wij ons als medewetgever met het huidige wetsontwerp nu het is ingediend verenigen, te meer omdat het inderdaad de mogelijkheid van het ontstaan van ongelijkheden op belastingterrein die minder gemotiveerd zijn, bestrijdt.

Dit voert mij tot de derde en laatste vraag: welke materiële bevoordeling zal voor bepaalde belastingplichtigen ontstaan of dreigen te ontstaan door het niet indienen van het wetsontwerp? De Wet loonbelasting, tevens van belang voor de inkomstenbelasting ten aanzien van het loonbegrip en daardoor voor zeer vele belastingplichtigen van belang, kent in artikel 10 een ruim loonbegrip. Loon is al datgene wat uit een dienstbetrekking of een vroegere dienstbetrekking wordt genoten. De aanspraken ingevolge de Ziekenfondswet, van belang dus voor de meeste werknemers in Nederland, behoren als een soort van uitzondering tot het loon. Dat betekent dat de uitkeringen vrij en onbelast blijven. Dat is een zeer praktisch systeem. Hoe zou men ook de betekenis van de uitkeringen die men op grond van de

Ziekenfondswet krijgen moeten waarde- ren? Uiteraard zijn de aanspraken belast voor zover de werkgever daarvoor premie betaalt. Artikel 11 van de Wet loonbelasting, tweede lid, geeft aan de Minister de bevoegdheid bij uitvoeringsbeschikking te regelen, een aantal posten niet tot het loon te doen behoren.

Hiertoe behoort in letter c, dat nu wordt gewijzigd, de uitkering van de werkgever aan de werknemer voor bijzondere kosten ter zake van bijvoorbeeld ziekte, die niet worden gedekt door de ziekenfonds- of de ziektekostenverzekering. Deze bijzondere kosten blijven onbelast. Over vergoedingen voor bijzondere kosten gaat het in wezen thans niet. Het gaat over de normale vergoedingen van de zogenaamde derdenfondsen, vergoedingen voor normale ziektekosten. Op grond van artikel 11, lid 2, letter f kan de Minister vrijstellen uitkeringen door derden – dat zijn die derdenfondsen – die niet voor een belangrijk deel door de werkgever worden bekostigd.

Beide bepalingen zijn verder uitgewerkt in een uitvoeringsbeschikking op zodanige wijze, dat de bedoeling wordt gerealiseerd, dat uitkeringen van derdenfondsen, waarop geen aanspraken bestaan voor normale ziektekosten worden belast en voor bijzondere ziektekosten onbelast blijven. Ik acht dat een zeer goede grondgedachte. Door de beslissing van de Hoge Raad die berust op wetshistorische gronden, kunnen de vergoedingen voor normale ziektekosten van deze derdenfondsen c.q. de werkgeversbijdrage hieraan, niet meer worden belast bij een bepaalde groep van belastingplichtigen. Zoals Hofstra het uitdrukte in een annotatie op dit arrest: 'Een door de Minister rechtsgeldig verleende vrijstelling is uitgebreid tot gevallen die de Minister niet heeft gewenst.' Hij bepleitte wetswijziging en hij werd op zijn wenken bediend.

De heer **Van Tets** (VVD): Ziet de heer Christiaanse niet voorbij aan het feit, dat de situatie al bestond vóór het arrest van de Hoge Raad? Daarin is berust.

De heer **Christiaanse** (CDA): Daarmee ben ik het eens. Daarover bestaat kennelijk een meningsverschil tussen de heer Van Tets en de Staatssecretaris van Financiën. In hoeverre was de praktijk vóór het arrest van de Hoge Raad al dan niet in overeenstemming met de geldende wetgeving? Ik heb begrepen, dat Financiën op het standpunt staat, dat die praktijk niet in overeenstemming was met de geldende

wetgevingen. De uitvoering had anders moeten zijn dan in vele gevallen geschiedde.

Zie ik het goed, dan werken deze derdenfondsen bij enige grote werkgevers. Ik heb hiernaar een onderzoekje ingesteld. Het gaat om enkele grote werkgevers met betrekkelijk veel werknemers, die niet onder de Ziekenfondswet vallen. Met andere woorden: zij hebben een loon of salaris bovende ziekenfondsgrens. Laat ik vooropstellen dat dit soort fondsen in het algemeen in de praktijk bijzonder goed werkt en waardevolle instituten zijn, ook als fondsen, die extra uitkeringen doen aan werknemers, die onder de Ziekenfondswet vallen, in die gevallen waarin het ziekenfonds het risico niet dekte.

Het is jammer, dat bij de stukken een voorbeeld van zo'n uitkeringsreglement ontbreekt. Was dat het geval geweest, dan men kunnen zien, wat wel en niet wordt vergoed. Mijn indruk is dat ondanks eigen risico's vergoedingen worden verleend, die elders – bij voorbeeld de ziekenfondsen – tot de normale ziektekosten worden gerekend. Ik ben het in zoverre met de bewindslieden eens – ook de Staatssecretaris van Sociale Zaken heeft dit wetsontwerp getekend – dat hierdoor zekere ongelijkheden in de belastingheffing kunnen ontstaan.

Er is sprake van belastingheffing bij miljoenen werknemers, die onder de Ziekenfondswet vallen. Er zou geen belastingheffing kunnen optreden bij die werknemers, die in deze derdenfondsen participeren. Anderzijds deel ik de mening van de heer Van Tets, dat goed cijfermateriaal ontbreekt. De Kamer heeft geen goed inzicht in bij voorbeeld de verhouding tussen het eigen risico en de werkgeversbijdrage en in de relatie met de buitengewone lastenregeling.

Dit geldt ook voor de budgettaire aspecten. Wat daarover is gezegd is ook niet erg duidelijk. Wat de computerberekening betreft, zou ik aan de Staatssecretaris willen vragen, op hoeveel ondernemingen die betrekking heeft.

Wellicht ware het juist geweest – in ieder geval ook effectiever – indien deze nadere vragen van de heer Van Tets in een nader voorlopig verslag aan de orde waren gekomen. Wij zijn echter van mening dat indien een kamerlid behoefte heeft aan nadere gegevens, deze vóór de verdere afhandeling moeten worden verstrekt. Ik wil gaarne het antwoord van de Staatssecretaris afwachten op het verzoek van de heer Van Tets. De datum van 1 januari 1981 mag echter niet in gevaar komen.

De beraadslaging wordt geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp Bepalingen in het belang van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn in verband met de arbeid (Arbeidsomstandigheden) (14 497).

De beraadslaging wordt hervat:

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de Kamer hartelijk dank te zeggen voor het feit dat van zoveel verschillende zijden zo positief is gereageerd op dit wetsvoorstel. In de Tweede Kamer heb ik gezegd – de heer Trip heeft dit ook aangehaald – dat deze wet past in het drieluik: Wet op de ondernemingsraden, Arbeidsomstandigheden wet en Raamwet inkomensvorming. Het lijkt mij erg belangrijk dat de wet er komt.

Erg belangrijk lijkt mij ook de manier waarop de wet er is gekomen. Van verschillende kanten is erop gewezen, dat de wet er gekomen is, mede dank zij intensieve participatie van de Tweede Kamer. Je kunt bijna zeggen dat de wet gemaakt is door een collectief. Wanneer men daarbij alleen zou denken aan de Tweede Kamer – in openbare commissievergaderingen is men intensief aan het redigeren geweest van teksten – zou men onderschatten de groep van instanties en mensen, die aan de totstandkoming van de wet hebben gewerkt. Ik denk daarbij ook aan de participatie van de sociale partners; de drie poten van de vakbeweging en de werkgeversorganisaties hebben in sterke mate bijgedragen tot het denken over de wet en tot het formuleren van teksten.

Interessant is nog te vermelden dat vanmorgen de heer De Bruin bij de opening van de manifestatie van de FNV en het CNV met betrekking tot de bedrijfsgezondheidszorg uitdrukkelijk zijn waardering uitsprak voor de bijdrage van de werkgeversorganisaties aan de ontwikkeling van deze wet. Dat is in deze dagen een geluid dat waard is aan de vergetelheid ontrukkt te worden.

De Arboret – men weet dat wij een bepaalde terminologie hebben meegerekregen uit de Tweede Kamer; alles wat met deze wet te maken heeft, krijgt de term 'arbo' – is een wet ter vervanging van de Veiligheidswet. Ten opzichte van de huidige wet omvat het nieuwe ontwerp meer dan alleen onderwerpen op het gebied van de tech-

nische veiligheid en de fysieke gezondheid van de werknemers. De Arboret bevat ook bepalingen voor het organiseren van de arbeid en het inrichten van arbeidsplaatsen, onderwerpen waarmee de werknemer heeft te maken bij het verrichten van arbeid.

Die verbreding van de actieradius van de wet en de benaderingswijze van de problematiek lijken mij erg belangrijk voor de plaats van de werknemer in het arbeidsbestel. In het wetsontwerp treft men dan ook een aantal elementen aan – de heer Franssen heeft daarop gewezen – die, zij het in beperkte mate, te maken hebben met het welzijn als onderdeel van een veel groter geheel, namelijk het sociale beleid in de onderneming, waarover mijn ambtsvoorganger reeds op 10 december 1974 aan de SER om advies heeft gevraagd. Ik kom daarop straks nog terug.

Van verschillende kanten is de vraag gesteld, hoe het eigenlijk zit met het begrip 'welzijn'. Juist op dat punt ziet men kennelijk problemen. Is het begrip niet te vaag, is het niet te subjectief en politiek geladen? De heren Franssen, Zoutendijk en Kloos wezen op deze mogelijkheid. Ik denk echter dat wij in de toekomst meer en meer te maken zullen krijgen met de kwalitatieve aspecten van de arbeid. Meer en meer blijkt, ook nu reeds, dat de arbeidsmarktproblematiek, waarover wij ons terecht zorgen maken, niet alleen een kwantitatief vraagstuk is.

Het is in belangrijke mate kwantitatief, als het gaat om een tekort aan banen. Het is kwantitatief, als het gaat om een moeilijke verhouding tussen mannen en vrouwen met betrekking tot de verdeling van de arbeid. Het is ook kwantitatief in die zin, dat wij moeten streven naar manieren om te komen tot een betere verdeling van de arbeid. Tegelijkertijd blijkt bij voorbeeld uit de problematiek van de knelpunten op de arbeidsmarkt en vooral ook uit de problematiek van het toegenomen ziekteverzuim alsmede uit de explosieve ontwikkeling van de arbeidsongeschiktheid, hoezeer ook het kwalitatieve aspect van bijzonder grote betekenis is. Het lijkt mij daarom van belang nog even in te gaan op de term 'welzijn in verband met de arbeid'.

Men vindt bepalingen met betrekking tot dit begrip 'welzijn' in artikel 3, onder f tot en met i. Aldaar gaat het niet om vage ongrijpbare zaken, maar om heel concrete zaken, zoals het tempo van de arbeid, de mate waarin arbeid neerkomt op voortdurende her-

haling, op de samenstelling van het takenpakket, op de eigen invloed van de werknemer op het werk enzovoort.

Daarmee is naar mijn mening dit begrip enigszins uit de sfeer gehaald van het alleen maar kwalificerend spreken. De omstandigheden en verhoudingen, waaronder wordt gewerkt, en de inhoud van de arbeid die wordt verricht, dienen zo te zijn dat voldoende ruimte wordt geboden voor arbeid als bron van creativiteit en als middel tot ontplooiing en zelfverwerkelijking, waarover een mens zou moeten kunnen beschikken. Alleen als de arbeidsomstandigheden, de arbeidsorganisatie en de arbeidsinhoud daartoe voldoende mogelijkheden bieden, kan de arbeid een bijdrage leveren tot het welzijn van de werknemers. Het begrip moet functioneren binnen het begrip 'arbeidsomstandigheden', zoals gehanteerd in het wetsontwerp, en is beperkt tot de invloed die de werknemer fysiek en psychisch ondervindt van de deelneming aan het arbeidsproces en het daarmee samenhangende verblijf binnen het bedrijf of de inrichting. Waar op enkele punten in het wetsontwerp de uitdrukking 'welzijn in verband met de arbeid' wordt gebezigd, zoals in artikel 24, heeft het uiteraard dezelfde betekenis als in de considerans.

Het welslagen van maatregelen op dit terrein zal in grote mate afhankelijk zijn van een goed samenspel tussen besluitgever en het bedrijfsleven omtrent de invulling van het begrip 'welzijn' door concrete maatregelen en voorzieningen. Samenspel staat daarbij voorop. Het wetsontwerp bevat een soort groeimodel, ook ten aanzien van de concretisering van een begrip als welzijn, en in dat groeimodel gaat het vooral om datgene wat werkgevers en werknemers binnen de onderneming en op de niveaus van bedrijfstak en ook centraal zelf aan gedachten naar voren brengen.

De heer Zoutendijk is bang voor een te veelvuldig gebruik van artikel 40, een verzoek tot wettoepassing, waardoor de overheid een te grote greep zou krijgen op de inhoud van het begrip 'welzijn'. Wij zien echter het gebruik van artikel 40 als een laatste mogelijkheid om uit een geschil te komen.

De bedoeling is dat de werkgever en de werknemer tot het uiterste trachten, er zelf uit te komen. Pas als dit niet lukt, dienen zij bij de Arbeidsinspectie te rade te gaan. Het is overigens merkwaaardig dat de discussie over het welzijn in verband met de arbeid pas in de laatste twee jaren goed op gang begint te komen, terwijl buiten de

Albeda

sfeer van de arbeid overheidsactiviteiten met betrekking tot het welzijn al aanvaard zijn.

De heer Kloos sprak in dit verband van een gemiste kans om in de tijd van de snel groeiende welvaart deze problematiek aan te vatten. Ik denk dat een en ander te maken heeft met de sociale revolutie, zoals de westerse samenleving deze doormaakt sinds het begin van de jaren zestig toen wij nog waren in de volle beweging van de economische groei. Wij werden toen plotseling geconfronteerd met groepen van vooral jongeren, die stelden dat economische groei mooi was maar dat het alleen streven naar meer inkomen niet voldoende kon zijn; die economische groei had ook zijn sociale kosten. Ik denk dat data als 1968, de Franse mei-revolutie, en 1969, de hete herfst van Italië, een belangrijke rol hebben gespeeld.

Zij vormden symptomen van een onderliggende stroom in de westerse samenleving; mensen wilden behalve het grotere inkomen aandacht voor het welzijn in een breed scala. Het gaat en ging om welzijn in de samenleving in het algemeen; er kwam meer belangstelling voor het milieu, voor de sociale kosten van de economische groei. Ook werd aandacht gevraagd voor het welzijn binnen de wereld van de arbeid.

Ik herinner me, zo sprekend, een onderzoek van enkele Franse sociologen over de redenen van arbeidsconflicten in Frankrijk, tien jaar vóór en tien jaar ná 1968. Uit dit onderzoek bleek dat er een duidelijke verschuiving optrad. Vóór 1968 waren er veel meer conflicten op het terrein van de inkomensverhoudingen dan op het terrein van het welzijn in de zin van arbeidstempo, takenpakket enz.

Ná 1968 blijven er conflicten, die met het inkomen te maken hebben, maar tegelijkertijd wordt een nieuw accent gelegd – en dit vindt kwantitatief zijn weerslag in stakingen enz. – op werkinhoud, medezeggenschap en humanisering van de arbeid. De gehele westerse wereld werd geconfronteerd met groepen, die stelden dat het niet alleen om welvaart ging – sommigen gingen het in het geheel niet meer om welvaart – maar om welzijn.

Waarschijnlijk is er een relatie tussen de zeer sterke groei van de welvaart, uniek tussen 1950 en 1973, en het constateren dat welvaart niet alles is en dat er meer behoort te zijn in het leven. Dit wil niet zeggen dat er een rechtstreeks verband zou bestaan tussen welvaart en welzijn. Wel kan wor-

den gezegd dat bij de toename van de welvaart óók aandacht is ontstaan voor het begrip, dat met 'welzijn' wordt aangeduid.

Duidelijk is, dat er een spanningsveld kan ontstaan tussen het nastreven van welvaart en de realisering van het welzijn en dat economische mogelijkheden kunnen botsen met sociale wenselijkheden. De heer Kloos zou graag enkele voorbeelden zien van keuzen tussen welvaart en welzijn. Het is eenvoudig om enkele concrete punten te noemen maar ik denk dat het ook niet zo moeilijk zou zijn – als ik er de gelegenheid voor had, zou ik het graag nader uiteenzetten – om aan te geven wat de accentverschuivingen zijn, bij voorbeeld ten aanzien van zaken, die bij c.a.o.-onderhandelingen aan de orde komen.

Ik noem in dit verband het beroemde Fiat-contract van 1972, dat een eerste zwaluw vormde, maar het is niet zo moeilijk om voor alle Westeuropese landen te laten zien hoe plotseling in alle c.a.o.'s meer dan voordien naast de problematiek van de lonen, die nooit geheel van de agenda af schijnt te raken, punten van kwaliteit, werkt tempo, inhoud van het werk, functiewaardering, aan de orde komen. Dit impliceert een afweging die des te moeilijker gaat worden naarmate de economische groei minder wordt. Daarmee komt men op de moeilijke problematiek, waarover de heren Meuleman en Zoutendijk spraken, nl. van een mogelijk conflict tussen wat sociaal wenselijk is en wat economisch mogelijk is. In de eerste plaats wil ik opmerken, dat de tegenstelling tussen sociaal wenselijk en economisch mogelijk vaak een schijntegenstelling is.

Wie zich realiseert dat op dit moment een van de allergrootste kostenposten voor de Nederlandse samenleving gelegen is in de problematiek van het ziekteverzuim en van de WAO, kan er mijns inziens niet aan voorbij toe te geven, dat het heel goed mogelijk is, de problematiek van het welzijn, de gezondheid, de veiligheid aan te pakken en daarmee tegelijkertijd harde economische voordelen te realiseren. In die zin behoeft de tegenstelling niet absoluut te zijn. Het streven naar welzijn op de arbeidsplaats is niet alleen maar een luxe, niet alleen maar een gebruik van economische mogelijkheden, maar in vele gevallen een versterking van de economische mogelijkheid.

Verder zit in de wet de formule van het 'redelijkerwijs', waarover de heer Kloos sprak. Dat houdt in de afweging

tussen wat men sociaal gewenst acht en wat economisch mogelijk is, waarbij het gaat om een goed overleg tussen de werkgever en zijn werknemers. Het unieke van deze wet is, lijkt mij, dat er in artikel 13 gewezen wordt op de noodzaak van samenwerking tussen werkgevers en werknemers op dit punt. Juist bij die redelijkerwijs-clausule zal het ook gaan om het samen afwegen van werkgever en werknemers.

In artikel 3 moet de werkgever bij het organiseren van de arbeid, het inrichten van arbeidsplaatsen en het bepalen van productie- en werkmethoden een aantal maatregelen in acht nemen die betrekking hebben op de algemene zorg voor de veiligheid, gezondheid en welzijn in verband met de arbeid. De maatregelen zullen door de werkgever worden genomen óf op basis van zijn eigen beleid, óf als gevolg van het overleg met zijn werknemers, óf op grond van een aanwijzing van de Arbeidsinspectie.

Met uitzondering van maatregelen die genomen dienen te worden om een werknemer die zich in direct gevaar bevindt de mogelijkheid te geven om zich snel in veiligheid te stellen, zijn al deze maatregelen vereist, tenzij zulks redelijkerwijs niet kan worden gevergd. Deze redelijkerwijs-clausule dient om de afweging van de veiligheids- en gezondheidsbelangen, dus ook tegen de economische belangen mogelijk te maken.

Wel moet in ogenschouw worden genomen dat niet voor alle omstandigheden en situaties een passende uitleg van dit criterium zal kunnen worden gegeven. Het redelijkerwijs-criterium zal geobjectiveerd moeten worden met de nodige marge ten aanzien van de wijze waarop in een onderneming de algemene normen kunnen worden nageleefd. Nogmaals, dat gebeurt dan in een samenspel tussen werkgever en werknemers.

De heer Zoutendijk vraagt zich af, of het begrip welzijn nog in andere wetgeving voorkomt dan de Nederlandse en de Belgische. Overigens de bijlage waarover hij sprak, betreft alleen de landen in de EG. In ieder geval is het begrip welzijn uitvoerig uitgewerkt in de Noorse wetgeving. Het zal bekend zijn dat er zeer intensief contact is geweest tussen de ambtenaren van Sociale Zaken en de counterpart in Noorwegen, maar ook tussen ons parlement en het Noorse, juist ten aanzien van de ontwikkeling van de arbeidsomstandighedenwetgeving.

Het is dus niet een puur Nederlands of Benelux-fenomeen, maar verder is het niet zo moeilijk om te laten zien,

Albeda

dat in de gehele westelijke wereld de veiligheids- en gezondheidswetgeving op de helling staat. Ik heb hierover ongeveer vijf jaar geleden een klein vergelijkend onderzoekje gedaan dat nooit gepubliceerd is; ook hierin kwam naar voren hoezeer die wetgeving in de gehele westelijke wereld, ook in de V.S., in beweging is.

Van verschillende zijden is gesproken over de problematiek van de equi-page van de Arbeidsinspectie. Het is duidelijk dat de Arbeidsomstandighedenwet het een en ander zal gaan vragen van deze dienst van mijn ministerie. In mei 1976 is begonnen met een vooronderzoek dat de basis moest gaan vormen voor de uitvoering van het organisatie-ontwikkelingsproject binnen het directoraat-generaal van de arbeid.

Het project, genaamd 'Project Ontwikkeling Arbeidsinspectie', waarmee inmiddels een aanvang is gemaakt, richt zich op het huidige en toekomstig functioneren van de dienst en is opgezet om de dienst adequaat op de ontwikkeling te laten inspelen. Een vijftal projectgroepen ontwikkelt voorstellen met betrekking tot de doelstelling en taken, het werkterrein, de werkwijze, personeel en organisatie, alsmede de informatievoorziening. De Arbeidsomstandighedenwet zal in het toekomstig functioneren van de Arbeidsinspectie een zeer belangrijke plaats gaan innemen. De in deze wet vastgelegde basisfilosofie en werkwijzen zijn richtinggevend voor de verdere ontwikkeling van de dienst.

Voorts zullen in het kader van het organisatieproject (dat breder is dan alleen de voorbereiding op deze wet) tal van organisatorische en procedurele veranderingen worden ingevoerd, nodig voor een goede uitvoering van deze wet. Het organisatieproject loopt derhalve parallel aan de gefaseerde invoering van de Arbeidsomstandighedenwet, die, zoals gezegd, nogal wat tijd in beslag zal nemen. Uiteraard betekent dit niet, dat die invoering nog wel acht jaar zou kunnen wachten. Die invoering zal gefaseerd gebeuren. Dit betekent dat reeds in de onmiddellijk komende jaren de weerslag van de Arbeidsomstandighedenwet zal worden gevoeld.

Om de uitvoering van de wet mogelijk te maken, zijn tevens binnen de dienst werkgroepen ingesteld die de verschillende artikelen in de wet vertalen in consequenties voor het intern en extern functioneren. Op diverse terrei-

nen zullen voorstellen ontwikkeld worden tot nadere regelgeving en zullen de medewerkers van de dienst via een gericht programma van interne informatie, instructie, opleiding en training worden voorbereid op hun taak bij de uitvoering van de wet.

Een ander aspect is, dat de Arbeidsinspectie over voldoende mankracht zal moeten beschikken, hoewel het duidelijk moge zijn dat het vraagstuk van de mankracht niet alleen bij deze dienst een beperkende factor is. Ook de bezetting van de deskundigendiensten zal moeten worden ontwikkeld. De groei van de Arbeidsinspectie zal echter beheerst moeten verlopen, en dat, nog afgezien van de budgettaire mogelijkheden, ook gezien de noodzaak van geleidelijke inpassing, de opleiding van nieuwe medewerkers en de beschikbaarheid hiervan, zodat in totaal die periode van acht jaar nodig zou kunnen zijn.

De heer Trip wees in dit verband op de noodzaak van beleidsonderbouwend onderzoek. Hij vroeg of hiervoor een budget bestond. Als men een bijlage van de memorie van toelichting op de begroting voor 1981 beziet, zal men zien dat wij nogal wat onderzoek op dit en verwant terrein financieren. Het is ook de bedoeling dat wij binnen de budgettaire mogelijkheden daarmee doorgaan. Wij kunnen ook niet buiten een voortdurend explorerend onderzoek naar nieuwe eisen, nieuwe technologieën, nieuwe chemische processen e.d. Wij kunnen dus niet zonder beleidsonderbouwend onderzoek.

Met betrekking tot werving, selectie, opleiding en vorming van nieuwe medewerkers zal niet alleen gelet worden op objectieve deskundigheid, maar wordt, overigens als van oudsher, ook de gemotiveerdheid bij de problematiek van belang geacht.

De vraag van de heer Franssen was, of de Raad voor middelbaar en hoger personeel, die reeds in de voorlopige arbeidsraad zit, ook in de onderliggende niveaus zitting zou krijgen. Die vraag heeft mijns inziens betrekking op de districtscommissies. De samenstelling van de Arbo-commissies hangt af van het standpunt dat de betrokken werknemers dienaangaande zullen innemen. Over de Arbo-raad heb ik mij ter zake al positief uitgelaten in de memorie van antwoord aan de Tweede Kamer op bladzijde 80. Het ligt in de lijn van de ontwikkeling, ten aanzien van de districtscommissies een zelfde standpunt in te nemen als met betrekking tot de Arbo-raad.

Overigens denk ik dat de heer Franssen gelijk heeft, wanneer hij wijst op

de brugfunctie enerzijds van het direct leidinggevend personeel en het gevaar anderzijds dat dit personeel loopt om juist tussen twee wallen geklemd te worden, dus tussen uitvoerend personeel dat grotere bevoegdheden krijgt en leidinggevend personeel dat de eigen bevoegdheden houdt. Een uitholling van hun positie kan dus plaatsvinden. Daarom lijkt het mij inderdaad van grote betekenis, dat dit personeel intensief wordt betrokken bij deze ontwikkeling.

De heer Franssen en eigenlijk ook de heren Zoutendijk en Meuleman hebben de vraag gesteld op welke wijze men dit wetsontwerp kan rijmen met de nagestreefde lastenverlaging voor het bedrijfsleven. Ik heb al min of meer in mijn inleiding gezegd, dat, als het erop aankomt, die tegenstelling niet absoluut is. De Arbeidsomstandighedenwet is geen luxe. Iedereen die het ziekteverzuim en de WAO bekijkt, zal begrijpen wat ik bedoel. Deze wet zal ook een naar mijn gevoel nogal moeilijk te kwantificeren bijdrage leveren aan het volumebeleid. Voorts blijft er sprake van een afweging. Er wordt ook nog steeds iets overgelaten aan de wijsheid van de sociale partners zelf, wat het tempo betreft, alsook de mate waarin men verbeteringen weet in te voeren.

Bij dit alles blijf ik echter vasthouden aan mijn gedachte dat de tegenstelling tussen 'economisch mogelijk' en 'sociaal wenselijk' niet absoluut is en dat in al te veel gevallen blijkt, dat op dit punt zuinigheid niet zo geweldig bevorderlijk is voor datgene wat economisch mogelijk is. In veel gevallen blijkt juist dat het sociale beleid van strategische betekenis is voor de ontwikkeling van datgene wat bedrijfs-economisch noodzakelijk en mogelijk is.

De heer Franssen heeft nog een vraag gesteld waarmee ik niet goed raad weet. Die vraag had namelijk te maken met de gehele problematiek van overgangen van de ene functie in de andere en het verlies daardoor van pensioenrechten en dergelijke. Het bevindt zich natuurlijk enigszins naast de Arbeidsomstandighedenwet. Ik denk echter, dat de heer Franssen wel gelijk heeft, als hij zegt, dat het gaat om een problematiek waaraan, juist in een periode van snelle wisselingen op de arbeidsmarkt, niet voldoende aandacht kan worden gegeven.

De heer Franssen (CDA): Het is een bekend feit, dat ouder wordende werknemers door de nieuwe situaties die in bedrijven ontstaan het qua 'welzijn' bijzonder moeilijk hebben. Ik noem

Albeda

stress en de gevolgen, als men niet overweg kan met die nieuwe situatie. Men is bereid, ook met inlevering van het inkomen, in een lagere functie te gaan functioneren. Daarbij wordt de drempel van onze pensioenregelingen zichtbaar. Ik noem in dit verband ook de deeltijdarbeid. Daaraan moet iets worden gedaan. In het kader van het gehele welzijn is dat een erg belangrijke materie.

Minister **Albeda**: Daarmee raakt de heer Franssen een wezenlijk punt aan. Nogmaals, in het kader van de Arbeidsomstandighedenwet is dit punt niet aan de orde, maar de nadruk die de Arbeidsomstandighedenwet legt op welzijn kan voor werkgevers, werknemers en overheid een stimulans zijn om ook deze problematiek aan te pakken, juist nu zo veel mensen daarmee geconfronteerd worden.

Mijnheer de Voorzitter! Over de kwestie van de ontslagbescherming is door verschillende sprekers iets gezegd, met name door de heren Zoutendijk en Franssen. Zij hebben gezegd, dat een aantal deskundigen nu een specifieke bescherming is gegeven. In de Tweede Kamer is daar uitvoerig over gediscussieerd: Welke functies wel en welke niet; hebben zij allemaal dezelfde bescherming of een verschillende bescherming?

De wet geeft daarvan de weerslag. Andere functies – de actuaris en de personeelsfunctionaris zijn genoemd – zijn binnen de Arbeidsomstandighedenwet niet direct aan de orde. Daarom zijn ze in deze wet niet geregeld. Het lijkt mij echter de moeite waard, eens te onderzoeken hoe de positie van andere deskundigen in relatie tot de hier genoemde personen zou moeten worden geregeld. De vraag, of dat onderzocht zou kunnen worden, beantwoord ik positief.

De heren Franssen en Zoutendijk brachten het verschil tussen de best bestaande regelen der techniek en de algemeen erkende regelen der techniek ter sprake. De bedoeling was dat in beide gevallen hetzelfde begrip werd weergegeven, maar als gevolg van amendering is dat verschil erin gekomen. Ik geef dat graag toe. Een eenduidige formulering in de artikelen 3 en 4 zou de voorkeur hebben gehad boven wat er nu als een schoonheidsfoutje is overgebleven. Ik zal mij over de vraag, wat wij daaraan kunnen doen, graag beraden. Het zal erop neerkomen dat bij een eerstvolgende wijziging van de wet die wijziging wordt meegenomen.

Ik kom hiermee aan het einde van mijn betoog. Als de wet er straks is, kan het werk van de invoering van de wet beginnen. Uit mijn voorgaande betoog bleek al dat dit eigenlijk een understatement is. Er wordt reeds gewerkt aan de voorbereiding van de invoering van de wet. Ik denk aan de installatie van de voorlopige Arbo-raad, die reeds werkt aan twee belangrijke adviezen, namelijk een met betrekking tot de deskundige diensten en een met betrekking tot de fasering van de invoering van de wet.

Ik wees al op het Project Ontwikkeling Arbeidsinspectie, dat onderweg is en waarin gewerkt wordt aan de kwalitatieve en kwantitatieve versterking van de Arbeidsinspectie. Een aantal werkgroepen werkt aan de voorbereiding van de uitvoering. Het gaat daarbij niet alleen om technische aspecten, maar ook om belangrijke zaken als begeleiding en interne en externe voorlichting. Verder is bij voorbeeld het bearaad over de vormgeving van de uitvoering van deze wet in de overheids-sfeer inmiddels reeds begonnen.

De wet is gebaseerd op een groei-model. Zij is in die zin uniek. Het is een wet die in de praktijk door werkgevers en werknemers zelve in overleg met de overheid zal moeten worden ontwikkeld. Het kan dan ook niet anders dan dat de wet gefaseerd in werking zal treden. De eerste feitelijke maatregelen kunnen na de advisering door de voorlopige Arbo-raad worden genomen. Ik denk aan de instelling van Arbo-commissies in de onderneming of, parallel daaraan, de uitbreiding van de bevoegdheden van de ondernemingsraden tot de problematiek van veiligheid, welzijn en gezondheid. Naar het zich laat aanzien, zal de invoering van die commissie toch nog wel tot 1982 op zich laten wachten.

Het college van bijstand en adviezen voor de bedrijfsgeneeskunde – zoals bekend, wordt dit nu een subcommissie van de Arbo-raad – werkt nu reeds aan de beleidsontwikkeling met betrekking tot de bedrijfsgezondheidszorg.

Zo men ooit spreekt over wetten die structuurhervormend genoemd kunnen worden, mag men de Arbeidsomstandighedenwet daartoe ongetwijfeld rekenen. Ik denk dat het, gegeven dat feit, bijzonder verheugend is dat er zo'n grote mate van instemming in deze Kamer met deze wet was, ondanks enkele belangrijke en enkele ondergeschikte bezwaren van sommige sprekers.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsontwerp **Wijziging van de Wet op de loonbelasting 1964 en de Coördinatiewet Sociale Verzekering (15 685)**.

De beraadslaging wordt hervat.

Staatssecretaris **Van Amelsvoort**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met veel belangstelling geluisterd naar hetgeen de beide sprekers te berde hebben gebracht. Ik zal trachten mij te houden aan het advies van de heer Christiaan- se het 'low key' te spelen.

Beide sprekers hebben nog eens uiteengezet hoe het systeem werkt en hoe het nieuwe systeem bedoeld is. Ik voel ook de behoefte nog eens in te gaan op de principiële achtergrond van dit wetsontwerp. De belangrijkste reden waarom het onderhavige wetsontwerp werd ingediend, is gelegen in het feit dat rechtsongelijkheid is ontstaan na het arrest van de Hoge Raad van 5 april 1978.

Ik wijs er terzijde op dat de situatie voordien niet geweest is zoals de heer Van Tets meent. Dat blijkt alleen al uit het feit dat enkele grote werkgevers, belanghebbenden bij deze kwestie, in de overgangperiode afkoopsommen hebben betaald. Dat zij daartoe bereid zijn geweest geeft aan dat het niet zo eenvoudig lag als de heer Tets veronderstelt.

De rechtsongelijkheid betrof de fiscale behandeling van vergoedingen van ziektekosten van werknemers voor derden-fondsen, tegenover vergoedingen van ziektekosten van overige werknemers. Na het arrest ontstond de volgende situatie:

Het grootste deel van de Nederlandse werknemers is verzekerd krachtens de Ziekenfondswet. De aanspraken op verstrekkingen krachtens deze wet worden tot hun loon gerekend. Dientengevolge zijn de uitkeringen vrij van belasting.

Andere werknemers, die van hun werkgever een vergoeding krijgen voor hun normale ziektekosten, worden daarvoor eveneens belast. Hebben zij aanspraak op vergoeding, dan wordt de aanspraak belast. Daar staat tegenover, dat hetgeen bij hen werd belast plus de door hen zelf betaalde kosten in beginsel buitengewone lasten vormen, waarvoor ze een aftrek

Van Amelsvoort

krijgen, wanneer de drempel voor de buitengewone lasten wordt overschreden.

Werknemers die hun normale ziektekosten via een onafhankelijk fonds, het zogenaamde derden-fonds, vergoed krijgen, worden in de situatie na het arrest niet belast voor de wel degelijk aanwezige werkgeversbijdrage. Deze situatie kon ontstaan omdat zij maatschappelijk gezien wel, maar in juridisch opzicht geen recht op vergoeding hebben. Voor hen staat er tegenover dat zij de kosten die voor eigen rekening zijn gekomen en hun bijdrage aan het fonds tot de buitengewone lasten kunnen rekenen.

De kosten die werden vergoed vormen geen buitengewone lasten. Individueel ontstaan in deze situatie naar mijn mening te grote verschillen in belastingheffing tussen werknemers die hun kosten vergoed krijgen via een derden-fonds en werknemers die een vergoeding voor ziektekosten van hun werkgever ontvangen.

In beide gevallen wordt een deel van de arbeidsbeloning uitgekeerd in de vorm van een ziektekostenvergoeding. In het ene geval wordt dit deel van de arbeidsbeloning volledig in de belastingheffing betrokken, in het andere geval in het geheel niet. Dit verschil wordt niet rechtgetrokken doordat er bij derden-fondsen een eigen risico gebruikelijk is.

Ik heb begrepen dat de heer Van Tets dat ook niet heeft bestreden. Het wordt evenmin rechtgetrokken door het feit dat de door een derden-fonds vergoede kosten geen buitengewone lasten vormen. Het onderhavige wetsontwerp beoogt niets anders – het is in wezen een heel simpel wetsontwerp – dan dit verschil recht te trekken, zodat de situatie ontstaat, dat bij alle werknemers vergoedingen van de werkgever van normale ziektekosten dan wel de aanspraak daarop tot het inkomen worden gerekend.

Naar aanleiding van de opmerkingen van de heer Van Tets heb ik aangegeven wat het belang van dit wetsontwerp is. Ik meen ook dat de in de memorie van antwoord gegeven verhoudingscijfers die het belang van de werkgeversbijdrage aangeven illustratief zijn.

Een heel belangrijk argument, dat ik wil onderstrepen, is dat we niet alleen de huidige situatie in aanmerking moeten nemen. We moeten ook rekening houden met de mogelijkheid van een nog ongunstiger situatie voor de fiscus, die kan ontstaan als de voorgestelde reparatiemaatregel achterwege

zou blijven. Dat is in de witte stukken ook een en andermaal gezegd; ik wil dat nu nog eens herhalen.

Ik hecht daarom ook minder belang aan feitelijke gegevens dan de heer Van Tets blijkbaar doet. De heer Christiaanse heeft er niet zoveel belang aan gehecht maar heeft er toch vragen over gesteld. Ik beschik niet over uitgebreide gegevens. Als van mij in dit stadium uitgebreide gegevens worden gevraagd, dan moet ik daarnaar een onderzoek instellen.

Indien ik besluit dat onderzoek in te stellen, dan kost dat zoveel tijd dat het onmogelijk wordt dat het wetsontwerp nog tijdig tot wet wordt verheven. Enkele gegevens heb ik. Ik hoop dat ik daarmee de Kamer kan dienen.

Op de concrete vraag van de heer Christiaanse op hoeveel ondernemingen de cijfers in de memorie van toelichting betrekking hebben, kan ik antwoorden, dat dit er twee zijn, maar beide wel ondernemingen met heel veel werknemers.

Een tweede reden, waarom ik aan de cijfers minder belang hecht is, dat die cijfers van jaar tot jaar verschillen bij dezelfde werkgever. Ik beschik over cijfers van een bepaalde werkgever; omdat het een individuele belastingplichtige is, kan ik die cijfers niet overleggen. Ik kan wel enkele verhoudingsgegevens noemen. De verhoudingen ter zake van het eigen risico en de bijdrage van de werkgever lopen – het betreft twee jaar – vrij sterk uiteen. Bovendien lopen die sterk uiteen tussen de groep actieven en gepensioneerden.

De heer Van Tets heeft gevraagd: Waarom hebt gij u niets aangetrokken van het computeronderzoek, dat aan uw departement is geleverd? De gegevens van dat computeronderzoek waren afkomstig van een andere grote werkgever. Het is niet juist dat wij daarmee niets gedaan hebben.

Wij hebben die bekeken en gebruikt voor de raming van de budgettaire consequenties van het wetsontwerp. Wij hebben die gegevens niet gebruikt voor de materiële wijziging.

Ik meen dat de heer Van Tets dit onderscheid moet maken.

Op diens concrete vraag of de tandartskosten meegeteld zijn – die vraag verwondert mij enigszins, want in het voorlopig verslag had hij die vraag al gesteld – kan ik met ja antwoorden.

Was dat een apart onderzoek, zo luidde de volgende vraag van de heer Van Tets. Dat was niet het geval. Die gegevens waren reeds bij het departement aanwezig.

Op de insinuatie van de heer Van Tets, dat dit wel eens een geselecteerd geval zou kunnen zijn, geef ik liever geen commentaar.

De Voorzitter: Ik vraag mij af of het inderdaad als een denigrerende opmerking bedoeld is geweest. Wij kennen een selected sample en een random sample.

Staatssecretaris **Van Amelsvoort:** De statistische strekking van de opmerking is mij niet ontgaan, maar ik meen dat de strekking van die opmerking verder ging. Ik betreur dat. Er zijn cijfers beschikbaar geweest. Er is met belanghebbenden gesproken over het cijfermateriaal, dat zij beschikbaar hadden.

De belanghebbenden hebben zich uiteraard bereid verklaard dat materiaal over te leggen. Dat is betrokken geweest bij de besluitvorming ten departemente. De opmerking van de heer Van Tets, dat de tijd beter besteed had kunnen worden voor belangrijkere zaken, wijs ik van de hand.

Het is een eenvoudig wetsontwerp, waaraan niet veel tijd besteed behoeft te worden. Wel moest veel tijd besteed worden aan de voorbereiding van de toepassing ervan.

De heer Christiaanse heeft het systeem uiteengezet. Met genoegen heb ik geluisterd naar het voortreffelijke betoog van hem, zowel ten principale als wat het systeem betreft. Ik ben er verheugd over, dat hij nog even teruggekomen is op de stelling, die van de zijde van het kabinet tegenover de Tweede Kamer is verdedigd, namelijk dat een ruime delegatie ook een beperkte toepassing mogelijk maakt. Ik verheug mij over zijn bijval.

Hij heeft gezegd in de kern van zijn betoog, zich afvragende in welke mate dit wetsontwerp nodig is: laten wij oppassen voor technocratie als het om kleine zaken in de wetgeving gaat. Ik ben het daarmee van harte eens. Vervolgens zei hij: wij vonden de situatie na het arrest van de Hoge Raad niet onoverkomelijk, maar nu dit wetsontwerp er ligt, kunnen wij er ons mee verenigen, omdat wij het ontstaan van ongelijkheden willen bestrijden.

Daarin ligt inderdaad de kern van de zaak. Deze ligt niet slechts daarin dat wij bestaande ongelijkheden willen wegnemen, maar ligt nog veel meer daarin dat wij het ontstaan van ongelijkheden willen voorkomen. Ook dat is voor mij een reden, minder waarde te hechten dan de heer Van Tets doet aan de cijfers, die op het ogenblik uit het bestaande cijfermateriaal zouden kunnen worden geput.

Van Amelsvoort

Ik zeg het nog sterker: in dit opzicht hecht ik er geen belang aan, morgen kan een nieuw derdenfonds in het leven worden geroepen. Als de zaak blijft zoals zij op het ogenblik juridisch is, kan er niets tegen worden gedaan. De potentiële schade, die verwerping van dit wetsontwerp zou kunnen doen ontstaan, is niet te overzien.

De heer **Christiaanse** heeft opgemerkt, dat de memorie van toelichting onduidelijk is over de budgettaire consequenties. Dat ligt juist daaraan. Er staan in dat stuk twee of drie 'indiens' wat de budgettaire consequenties betreft. In dit geval is de gedetailleerdheid van het antwoord juist een oorzaak van de onduidelijkheid. Wij moesten voor drie verschillende mogelijkheden de eventuele budgettaire consequenties aangeven.

Als men vraagt hoe groot die in de toekomst zijn, kan ik slechts zeggen: dat is een kwestie van prognose. De vraag is hoe werkgevers zullen handelen met betrekking tot deze zaken. Dat is niet te overzien. Ik meen dat het onze plicht is, te voorkomen dat de situatie, die nu juridisch bestaat, leidt tot de feitelijke situatie, die voor de fiscus zeer ernstige gevolgen zou meebrengen.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de voorzitter van de vaste Commissie voor Financiën, die het heeft gevraagd.

De heer **Terwindt** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Namens de vaste Commissie voor Financiën van deze Kamer verzoek ik u om een korte schorsing voor beraad.

De **Voorzitter**: Naar mij blijkt, heeft de Kamer geen bezwaar tegen het verzoek van de voorzitter van de vaste Commissie voor Financiën.

De vergadering wordt van 16.30 uur tot 16.40 uur geschorst.

□

De heer **Van Tets** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de indruk dat mijn interventie in eerste termijn wat boosaardig bij de Staatssecretaris is overgekomen. Ik heb daarvoor enig begrip. Hoe meer ik vernam over de voorgeschiedenis van deze zaak, hoe bozer ik geneigd was te worden. Dat is op zich zelf geen reden om anders dan zakelijk tegenover de zaken te staan die hier aan de orde zijn.

Ik blijf nog met enkele vragen zitten, al heeft de Staatssecretaris ten principale betoogd dat hij het antwoord op mijn vragen niet kan geven en zelfs dat

hij – dit is het belangrijkste – als hij het antwoord zou kunnen geven, daaraan niet veel waarde zou kunnen hechten, omdat het niet bepalend is voor de toekomstige situatie.

De Staatssecretaris stelde dat de rechtsongelijkheid was ontstaan na het arrest. Dat begrijp ik nog steeds niet. Ik meen dat gedurende een lange periode in de situatie, zoals die op dat ogenblik was, is berust. Op een gegeven ogenblik heeft de fiscus besloten, daartegen bezwaar te maken.

Dat heeft geleid tot een soort proefprocedure; daarin heeft de Hoge Raad uiteindelijk uitgesproken, dat niet de fiscus maar de andere partij in het gelijk werd gesteld. Er zou een rechtsongelijkheid zijn die nu bij reparatiewetgeving moet worden geremedieerd. Ik heb niet bestreden dat er een zekere rechtsongelijkheid was.

Het verschil van mening was, of deze rechtsongelijkheid zo groot was dat er iets aan moest gebeuren. Als dat het geval is, begrijp ik nog steeds niet, dat de rechtsongelijkheid pas zou zijn ontstaan ná het arrest.

De Staatssecretaris stelt dat de verschillen, zoals die er nu zijn, te groot zijn en dat die niet worden rechtgetrokken door het eigen risico. Ook dat begrijp ik nog steeds niet. Hoe kan men weten dat dit het geval is?

Kortom, de situatie blijft naar mijn idee enigszins onbevredigend, maar wij hebben er begrip voor dat wij op basis van onvolledige gegevens de Staatssecretaris het voordeel van de twijfel moeten geven en hem onze medewerking aan dit wetsontwerp niet moeten onthouden.

□

De heer **Christiaanse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het blijft enigszins onbevredigend dat een lid van deze Kamer niet over alle gegevens kan beschikken, waarover hij zou willen beschikken om tot een in zijn ogen verantwoord oordeel over een wetsontwerp te komen. Ik meen dat het verzet van de zijde van het Ministerie van Financiën enigszins is overtrokken in verband met de overlegging van die gegevens. Als de belanghebbenden – de bedrijven waar het om gaat – bereid zijn gegevens beschikbaar te stellen voor de Kamer, dan is de eis van betrouwbaarheid niet langer aanwezig; er is dan geen strijd met de algemene wet inzake rijksbelastingen naar mijn oordeel.

Mij is bekend dat er veel meer van deze fondsen zijn dan het kleine genoemde aantal. Is niet met meerdere van deze fondsen overleg gepleegd dan alleen met de genoemde twee?

Het punt van de rechtsongelijkheid in het betoog van de Staatssecretaris heeft mij ook niet geheel overtuigd, te meer omdat hij heeft gezegd: Wij hebben zoveel tijd moeten besteden aan de voorbereiding van de toepassing van dit wetsontwerp. Dat is mij niet geheel duidelijk omdat het juist de bedoeling is om de situatie, die bestond vóór de Hoge Raad de uitspraak deed, weer in de wet vast te leggen. Dat betekent dat er ten aanzien van de toepassing niet veel problemen kunnen rijzen. Misschien kan de Staatssecretaris hierover opheldering verschaffen.

Ten slotte heeft de Staatssecretaris zijn argumentatie vooral geput uit de mogelijkheden, die er in de toekomst zouden zijn om van een regeling gebruik te maken, die niet het gewenste effect zou hebben. Ik moet zeggen, dat ik dit argument óók heb gebezigd. De draagwijdte ervan is echter niet gemakkelijk te overzien omdat deze fondsen in feite slechts kunnen worden opgericht bij zeer grote ondernemingen met zeer grote aantallen werknemers met een hoger inkomen dan de ziekenfondsgrens aangeeft. Anders is er niet voldoende risicospreiding aanwezig. Ik denk toch dat, in vergelijking met de huidige situatie, de aantallen, die hiervan gebruik zouden kunnen maken, niet zo groot zouden zijn.

□

Staatssecretaris **Van Amelsvoort**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Tets en zijn fractie ben ik erkentelijk dat zij dit wetsontwerp hun stem niet langer willen onthouden. De heer Van Tets blijft zich verwonderd tonen dat ik betoog dat de rechtsongelijkheid na het arrest is opgetreden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vermoed, dat het hierbij om woorden gaat. De feiten zijn ons allen bekend. Wat is rechtsongelijkheid? Vóór het arrest van de Hoge Raad berustte de fiscus niet; na dat arrest zou de fiscus dit wél moeten doen.

De heer **Van Tets** (VVD): De situatie van de derden-fondsen, die op deze wijze werkten, heeft meer dan tien jaar bestaan vóór de fiscus besloot, te stellen dat men bezwaren had. Toen pas is de procedure op gang gekomen om na te gaan wie nu gelijk had.

Staatssecretaris **Van Amelsvoort**: Nu begrijp ik u beter; waar interruptiemicrofoons al niet goed voor zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet toegeven dat in die zin in het verdere verleden rechtsongelijkheid heeft bestaan. Als wij dat verleden nú bekijken met de visie, die wij nú hebben, moet

Van Amelsvoort

ik zeggen dat in dat verleden óók rechtsongelijkheid heeft bestaan. Het gebeurt overigens wel meer dat de fiscus enige tijd nodig heeft om tot een besluit te komen.

De heer Christiaanse vraagt nogmaals of het nu wel zo bezwaarlijk was, de door hem bedoelde gegevens over te leggen. Er zijn veel meer fondsen, zo stelt hij, dan die twee. Is er niet overlegd met méér fondsen?

Mijnheer de Voorzitter! Op die laatste vraag kan ik met 'ja' antwoorden; er is ook overlegd met fondsen, die een tijd lang bestonden en nu niet meer bestaan in deze vorm. Ik ben hiermee terug bij de argumentatie, die ik in eerste termijn gebruikte en die is gericht op het twijfelachtige belang van de beschikbaarheid van deze gegevens. Is het nodig om over die gegevens te beschikken ten einde over dit wetsontwerp een oordeel te vormen?

Ik meen van niet. De heer Christiaanse kan mij dan tegenwerpen 'laat dat dan over aan degene die de gegevens vraagt'. Ik zie hem instemmend knikken. Ik kan hem niet helemaal ongelijk geven. Aan de andere kant kan ik ook heel goed begrijpen dat het kabinet toen het standpunt heeft ingenomen dat het heeft ingenomen.

Ik wijs erop dat het gaat om gegevens die ons, niet op ons verzoek, waren verstrekt door een werkgever die thans geen derden-fonds meer heeft. De relevantie van die gegevens is dus zeer twijfelachtig. Ook al zou men belang hechten aan de feitelijke toestand van dit moment, dan zouden die gegevens daarover geen opheldering hebben verschaft.

Natuurlijk blijft ook het bezwaar, dat, als wij over één geval gegevens overleggen – ik zie nu even voorbij aan de vraag of wij dat mogen doen; wij hebben daar natuurlijk toestemming voor nodig – waarvan min of meer toevallig bekend is dat ze er zijn, dan komen de volgende dag of enige tijd later andere gegevens van andere belanghebbenden wier belang wat anders ligt en die weer een ander licht op de zaak zullen werpen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

Sluiting 16.55 uur.

Lijst van besluiten

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. het voorbereidend onderzoek door het College van Senioren, alsmede de

openbare behandeling van de volgende wetsontwerpen te doen houden op 11 november a.s.:

Wijziging van hoofdstuk IXB (Departement van Financiën) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel) (16 325);

Wijziging van hoofdstuk X (Departement van Defensie) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (16 189);

Schraping van de artikelen 585,9^o en 768 en in verband daarmee wijziging van de artikelen 769 en 770 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (16 130);

b. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsontwerp te doen plaatsvinden op 18 november door de vaste Commissie voor Sociale Zaken:

Wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet en enkele andere wetten (15 539);

c. de openbare behandeling van hoofdstuk XVII (Departement van Volksgezondheid en Milieuhygiëne) voor 1981 te verplaatsen van 27 januari/3 februari naar 10/17 februari a.s.

Lijst van ingekomen stukken met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerpen van wet:

Wijziging van hoofdstuk X (Departement van Defensie) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (16 189);

Wijziging van hoofdstuk IXB (Departement van Financiën) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel) (16 325).

Deze ontwerpen van wet zullen worden gesteld in handen van het College van Senioren.

Wijziging van de Pensioen- en spaarfondsenwet en enkele andere wetten (15 539);

Begroting van ontvangsten en uitgaven van het Landbouw-Egalisatiefonds Afdeling A voor het jaar 1981 (16 400 C);

Goedkeuring van de op 31 oktober 1979 tot stand gekomen tweede ACS-EEG-Overeenkomst van Lomé en daarmee samenhangende Overeenkomsten (16 255).

Deze ontwerpen van wet zullen worden gesteld in handen van de desbetreffende Commissies;

2°. de volgende regeringsmissives: een, van de Minister van Buitenlandse Zaken, houdende mededeling van de op 18 oktober 1979 te Genève tot stand gekomen wijziging van bijlage 1 bij de Douane-overeenkomst van 15 januari 1959 inzake het internationale vervoer van goederen onder dekking van carnets T.I.R., met Protocol van ondertekening en Bijlagen (Trb. 1980, 124);

een, van de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, de heer De Jong, ten geleide van en met betrekking tot het rapport dat de Commissie materiële exploitatiekosten heeft uitgebracht als resultaat van haar onderzoek naar het verschil tussen de exploitatie-uitgaven van mavo-scholen en van vwo-havo-scholen;

een, van de Minister van Financiën, ten geleide van een overzicht van specifieke uitkeringen dat het secretariaat van de Raad voor de gemeentefinanciën met ambtenaren van de Departementen van Binnenlandse Zaken en van Financiën heeft opgesteld;

een, van de Minister van Verkeer en Waterstaat, ten geleide van een rapport van het Rijks Instituut voor de Zuivering van Afvalwater getiteld 'De waterkwaliteit van de Rijn in Nederland in de periode 1972-1979';

een, van alsvoren ten geleide van de studie welke door de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders is verricht naar de kwaliteit van de Lelystadse samenleving zoals die door de bewoners ervaren wordt, alsmede van het Jaarverslag Huisvesting Lelystad 1979 en het Flevobericht nr. 163;

een, van alsvoren ten geleide van een exemplaar van de 'Zahlentafeln', weergevende de kwaliteitsgegevens van de Rijn en Moezel over 1978;

een, van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, mede namens de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, de heer Wallis de Vries, ten geleide van het Eindrapport van de Raad voor het Milieu- en Natuuronderzoek.

De Voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden.

3°. een missive van de Minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van de Nederlandse tekst van de op 2 april 1980 te Belgrado tot stand gekomen Samenwerkingsovereenkomst tussen de Europese Economische Gemeen-

schap en de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië en een tezelfder tijd en plaats tot stand gekomen Overeenkomst tussen de Lid-Staten van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal enerzijds en de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië anderzijds, met Bijlagen, Protocolen en Slotakte met Gemeenschappelijke Verklaringen en Brieven (Trb. 1980, 132 en 133), alsmede van een toelichtende nota bij deze Overeenkomsten.

Deze missive is inmiddels gedrukt.

De tractatenbladen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden.

4°. de volgende missives:

tien, van de Directeur van het Kabinet der Koningin, houdende mededeling van de goedkeuring door H.M. de Koningin, van een aantal ontwerpen van wet aangenomen in de vergaderingen der Kamer van 25 maart, 1 juli en 30 september 1980;

een, van de Secretaris-Generaal van het Europees Parlement, ten geleide van een door dat parlement aangenomen resolutie over de mededingingsbeperkingen in het luchtvervoer;

een, van alsvoren, ten geleide van een aangenomen resolutie over het Memorandum van de Commissie van de Europese Gemeenschappen inzake de bijdragen van de EG aan de ontwikkeling van het luchtvervoer;

een, van alsvoren, ten geleide van een aangenomen resolutie over de opheffing van de technische handelsbelemmeringen in de Europese Gemeenschap;

een, van alsvoren, ten geleide van een aangenomen resolutie over het meerjarenprogramma voor de totstandbrenging van de douaneunie;

een, van alsvoren, ten geleide van een resolutie over de mededeling aan de Raad betreffende een actieprogramma van de Europese Gemeenschap ten behoeve van de consument;

een, van het dagelijks bestuur van het Havenschap Delfzijl, ten geleide van de notulen van de vergadering van de raad van bestuur van 8 september 1980 alsmede van een aantal besluiten van die raad van bestuur.

De Voorzitter stelt voor deze missives voor kennisgeving aan te nemen.

De bijlagen zijn nedergelegd ter griffie ter inzage voor de leden;

5°. de volgende geschriften:

een, van het college van burgemeester en wethouders der gemeente Emmen, betreffende de opleg van militair materieel.

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissies voor Defensie en voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat;

een, van de S.P. hulp- en informatie-dienst, te Rotterdam, betreffende de verontreiniging van het EMK-terrein bij de werf Alblas in de Stormpolder bij Krimpen aan de IJssel;

een, van de werkgroep 'Laat Leven' te Utrecht, betreffende de wetsvoorstellen inzake de abortus provocatus.

een, van het Nederlands Artsenverbond, te Rotterdam, betreffende alsvoren.

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste Commissie voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne.

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.